

Dominik Szulc
(Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej)

Michał Gliński namiestnikiem wielkksiążęcym w Ucianie. Mało znany epizod z życia kniazia w latach 1499–1500.

Urzędniczy charakter elity litewskiej oraz typy karier możnowładców w Wielkim Księstwie Litewskim za panowania Aleksandra Jagiellończyka (1492 – 1506) były niedawno tematem badań i zostały scharakteryzowane przez Krzysztofa Pietkiewicza¹. Wysunął on tezę, że ścieżka kariery urzędniczej na Litwie przełomu XV i XVI w. rozpoczynała się zazwyczaj od objęcia któregoś z urzędów dworskich, przy czym wielu panów litewskich, zanim otrzymali eksponowane stanowiska wojewodów czy marszałków, obejmowało jeszcze któryś z lokalnych urzędów ziemskich, jak namiestnika czy starosty. Piastowanie któregoś z tych ostatnich urzędów okazało się nieodzownym elementem kariery urzędniczej w przypadku takich panów jak Piotr Mondygierdowicz, Jan Zabrzeziński, Stanisław Kiszka, Olbracht Gasztold czy Mikołaj Radziwiłł². Podobne badania o charakterze prozopograficznym, ale dla niemal całego XV w., przeprowadzili w ostatnich latach w Polsce Włodzimierz Jarmolik³ i Lidia Korczak⁴, a na Litwie Rimvydas Petrauskas⁵. Wynika z

¹ K. Pietkiewicz, *Wielkie Księstwo Litewskie pod rządami Aleksandra Jagiellończyka*, Poznań 1995, s. 76–80, 108–113.

² Tamże, s. 109.

³ W. Jarmolik, *Kariery polityczne dworzan litewskich Kazimierza Jagiellończyka*, [w:] *Europa orientalis. Polska i jej wschodni sąsiedzi od średniowiecza po współczesność*, red. nauk. Z. Korpus, T. Kempa i D. Michaluk, Toruń 1996, s. 93–101.

⁴ L. Korczak, *Litewska rada wielkksiążęca w XV wieku*, Kraków 1998, s. 80–102; też, *Monarcha i poddani. System władzy w Wielkim Księstwie Litewskim w okresie wczesnojagiellońskim*, Kraków 2008, s. 177–183.

⁵ R. Petrauskas, *Lietuvos diduomenė XIV a. pabaigoje – XV a. Sudėtis – struktūra – valdžia*, Wilno 2003, s. 214–309. W tym miejscu wypada także wspomnieć o analogicznych studiach, ale dotyczących poszczególnych rodów litewskich XV i początku XVI w., które opracowali w ostatnim czasie chociażby Grzegorz Ryżewski w Polsce (*Ród Chreptowiczów herbu Odrowąż. Dobra i kariery Chreptowiczów w Wielkim Księstwie Litewskim w XV – XVIII w.*, Kraków 2006, s. 22–77) czy Nelė Asadauskienė na Litwie (*Kišky giminė. LDK XV – XVII a. genealoginis tyrimas*, Wilno 2003, s. 56–113). Z kolei analizy ścieżek kariery urzędniczej w Koronie

nich, iż już w XV w. objęcie województwa lub marszałkostwa często poprzedzało piastowanie urzędu starosty czy namiestnika, jak w przypadkach m.in. Piotra Kiszki, Piotra Mondygierdowicza⁶, Andrzeja Sakowicza, Jana Kuczuka, Iwana Ilinicza⁷, Radziwiłła Ościkowicza, Iwaszki Wiażewicza i Stanki Sudywojewicza⁸ oraz Jana Chodkiewicza, Olechno Domontowicza czy Marcina Gasztołda⁹. L. Korczak uważa nawet, że „terminowanie” na niższych urządach było powszechne i niemal konieczne, aby później sięgnąć po te najwyższe¹⁰. Jak dotychczas nowsza historiografia polska (po 1990 r.) nie zajęła się jeszcze w pełni problematyką tych niższych urzędów w XV – XVI w., skupiając się raczej na samej rejestracji starostów czy namiestników¹¹, szerzej opisując natomiast głównie urzędników centralnych i nadwornych¹². Wyjątek stanowią publikacje dotyczące personelu kancelarii wielkksiążęcej, namiestników ziem pogranicznych czy marszałków powiatowych¹³.

Podobną ścieżkę kariery przeszedł książę Michał Gliński, jeden z najbardziej zaufanych dostojników Aleksandra Jagiellończyka, w latach 1500 – 1506 litewski

w XV – XVI w. podjęli się dotychczas m.in. Anna Sucheni – Grabowska (*Badania nad elitą władzy w latach 1551 – 1562*, [w:] „Społeczeństwo staropolskie”, t. 1, Warszawa 1976, s. 88–105), Antoni Gąsiorowski, *Rotacja elity władzy w średniowiecznej Polsce*, [w:] „Społeczeństwo Polski średniowiecznej”, t. 1, Warszawa 1981, s. 264–290), Wojciech Fałkowski (*Elita władzy w Polsce za panowania Kazimierza Jagiellończyka (1447 – 1492)*, Warszawa 1992) i Marek Ferenc (*Dwór Zygmunta Augusta. Organizacja i ludzie*, Kraków 1998, s. 21–27).

⁶ N. Asadauskienė, dz. cyt., s. 83, 89.

⁷ W. Jarmolik, *Kariery polityczne dworzan litewskich...*, [w:] *Europa orientalis...*, s. 98–99.

⁸ L. Korczak, *Litewska rada wielkksiążęca...*, nr 41 (s. 94), nr 59 (s. 101), nr 54 (s. 100).

⁹ R. Petrauskas, dz. cyt., s. 222, 229, 243.

¹⁰ L. Korczak, *Litewska rada wielkksiążęca...*, s. 47. Ostatnio dokonała ona wyliczenia z którego wynika, że na przestrzeni ok. 100 lat liczonych od końca XIV w. na 34 osoby poświadczone na sześciu, jej zdaniem, najwyższych dygnitarstwach litewskich, 9 osób piastowało wcześniej funkcje dzierżawców, namiestników i starostów (taż, *Monarcha i poddani...*, s. 120, przyp. 81).

¹¹ Największe zasługi w tym zakresie mają bez wątpienia autorzy spisów *Urzędników Wielkiego Księstwa Litewskiego* (t. I, *Województwo wileńskie XIV – XVIII w.*, opr. H. Lulewicz, A. Rachuba, P. Romaniuk, Warszawa 2004; t. II, *Województwo trockie XIV – XVIII w.*, opr. H. Lulewicz, A. Rachuba, P. Romaniuk, A. Haratym, Warszawa 2009; t. IV, *Ziemia smoleńska i województwo smoleńskie XIV – XVIII w.*, opr. H. Lulewicz, A. Rachuba, P. Romaniuk, Warszawa 2003) oraz analogicznych spisów *Urzędników dawnej Rzeczypospolitej XII – XVIII w.* (t. III, *Urzędnicy województwa kijowskiego i czernihowskiego XV – XVIII*, opr. E. Janas, W. Kłoczewski, Kórnik 2002; *Urzędnicy wołyńscy XIV – XVIII w.*, opr. M. Wolski, Kórnik 2007).

¹² Por. G. Błaszczuk, *Polska historiografia Wielkiego Księstwa Litewskiego w latach 1990 – 2003*, [w:] *Вялікае Княства Літоўскае: гісторыя вывучэння ў 1991 – 2003 гг. Матэрыялы міжнароднага круглага стала (16 – 18 мая 2003 г., г. Гродна)*, Мінск 2006, s. 353.

¹³ Patrz m.in.: A. Zakrzewski, *Marszałek powiatowy W. Ks. Litewskiego – marszałkiem sejmikowym (XVI – XVIII w.)*, [w:] *Parlament, prawo, ludzie. Studia ofiarowane Zbigniewowi Wójcikowi w 70 rocznicę urodzin*, Warszawa 1993, s. 87 – 92; W. Jarmolik, *Rola namiestników ziem nadgranicznych w kontaktach dyplomatycznych W. Ks. Litewskiego w późnym średniowieczu*, [w:] *Wojsko. Społeczeństwo. Historia. Prace ofiarowane Mieczysławowi Wrzósłowskiemu w 65 rocznicę jego urodzin*, Białystok 1995, s. 31 – 39; K. Pietkiewicz, dz. cyt., s. 16 – 30; H. Grała, *Diacy i pisarze: wczesnonowożytny aparat władzy w Państwie Moskiewskim i W. Ks. Litewskim (XVI – pocz. XVII)*, [w:] *Modernizacja struktur władzy w warunkach opóźnienia. Europa Środkowa i Wschodnia na przełomie średniowiecza i czasów nowożytnych*, Warszawa 1999, s. 73 – 91. Spośród publikacji obcojęzycznych wymienić należy chociażby pracę Б. В. Черкаса, *Остафії Дашикович – черкаський і кaniвський староста XVI ст.*, [w:] *Український історичний журнал*, nr 1 (Kijów 2002).

marszałek nadworny¹⁴. Chronologia najwcześniejszych wydarzeń z jego życia Glińskiego i początku jego kariery nie została dotychczas jednoznacznie ustalona. Zdaniem Ludwika Finkla książ przyszedł na świat między 1460 a 1470 r.¹⁵ Jost Ludwik Decjusz, Sigismund von Herberstein, Maciej Strykowski, pośrednio sam Gliński, a także autor moskiewskiego latopisu *Память Глинских*, pochodzącego prawdopodobnie z pierwszej połowy XVI w., informują nas o ponad 12 latach, jakie w młodości książ Michał miał spędzić w Hiszpanii, we Włoszech oraz na dworze cesarskim i w armii saskiej, gdzie przyjął rzekomo katolicyzm oraz wyuczył się fechtunku i języka niemieckiego¹⁶. Moskiewski *Подлинный родослов Глинских князей* z drugiej połowy XVI w. podał ponadto, że te ostatnie zdolności Glińskiego skutkowały przyjęciem go przez Aleksandra Jagiellończyka na służbę na dwór litewski, gdzie uczynił go później marszałkiem nadwornym¹⁷.

Podjęcie służby na dworze wielkksiążęcym nastąpiło najpóźniej 2 marca 1498 r., gdyż pod tą datą w pierwszej księdze rachunków nadwornych Aleksandra Jagiellończyka, przytoczono rejestr dworzan i rotmistrzów wielkksiążęcych, wśród nich odnotowano zaś M. Glińskiego.¹⁸ Zdaniem Ludwika Kolankowskiego i K. Pietkiewicza rejestr ten odnieść można także do stanu służby wielkksiążęcej w 1497 r.¹⁹ Wydaje się więc, iż początek kariery Glińskiego na dworze litewskim należy datować na lata 1497 – 1498²⁰, przy czym zdaniem Finkla i Pietkiewicza w 1498 r. książ

¹⁴ Urzędnicy centralni i dygnitarze Wielkiego Księstwa Litewskiego XIV – XVIII wieku. Spisy, opr. H. Lulewicz i A. Rachuba, Kórnik 1994, nr 434, s. 76.

¹⁵ L. Finkel, *Elekcja Zygmunta I. Sprawy dynastii jagiellońskiej i unii polsko - litewskiej*, Kraków 1910, s. 90, przyp. 1.

¹⁶ S. von Herberstein, *Rerum Moscoviticarum commentarii Sigismundi liberi baronis in Herberstein, Neyperg et Guettanahag. Russie, et quae nunc eius metropolis est, Moscoviæ, brevissima descriptio. Chorographia, denique totius imperii*, Bazylea 1549, s. 109; L. Finkel, dz. cyt., s. 90; J. L. Decjusz, *Księga o czasach króla Zygmunta*, przekł. Koło Naukowe Studentów Filologii Klasycznej UW, Warszawa 1960, s. 28; M. E. Бычкова, *Родословие Глинских из Румянцевского Собрания*, „Записки отдела рукописей ГБЛ СССР”, т. 38 (Moskwa 1976), s. 119, 123 (tekst latopisu); M. Strykowski, *O początkach, wywodach, dzielnościach, sprawach rycerskich i domowych sławnego narodu litewskiego, żemojdzkiego i ruskiego, przedtym nigdy od żadnego ani kuszone, ani opisane, z natchnienia Bożego a uprzejmie pilnego doświadczenia*, opr. J. Radziszewska, Warszawa 1978, s. 575; por. *Глинский Михаил Львович* (brak autora) [w:] *Энциклопедия российской монархии*, Moskwa 2002 (brak kolegium redakcyjnego), s. 169.

¹⁷ M. E. Бычкова, *Родословие Глинских...*, [w:] „Записки отдела рукописей...”, т. 38, s. 112 (tekst latopisu).

¹⁸ K. Pietkiewicz, *Dwór litewski wielkiego księcia Aleksandra Jagiellończyka (1492 – 1506)* [w:] *Lietuvos valstybė XII – XVIII a.*, Wilno 1997, s. 116; *Lietuvos didžiojo kunigaikščio Aleksandro Jogailaičio dvaro sąskaitų knygos (1494 – 1504)*, opr. D. Antanavičius i R. Petrauskas, Wilno 2007, s. 6.

¹⁹ L. Kolankowski, *Dzieje Wielkiego Księstwa Litewskiego za Jagiellonów*, t. I (1377 – 1499), Warszawa 1930, s. 434 – 435, przyp. 6; K. Pietkiewicz, *Wielkie Księstwo Litewskie...*, s. 98.

²⁰ W 1498 r. Gliński trzykrotnie otrzymał pensję jako dworzanin wielkksiążęcy – w lutym, czerwcu i lipcu (Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie, Archiwum Skarbu Koronnego, Rachunki Królewskie, sygn. 23 (AGAD ASK RK 23), k. 6 i następne; por. *Lietuvos didžiojo kunigaikščio Aleksandro Jogailaičio dvaro sąskaitų knygos...*, s. 6, 14 i 18). Zdaniem K. Pietkiewicza być może traktowano go jeszcze jako obywatela obcego państwa (*Dwór litewski...*, [w:] *Lietuvos valstybė...*, s. 84, przyp. 18).

miał jeszcze na krótko wyjechać do Niemiec²¹. Zwieńczeniem jego kariery było nadanie marszałkostwa nadwornego w końcu 1500r.²²

W tym miejscu należy przypomnieć jeszcze odosobniony przekaz M. Strykowskiego, który braci Michała i Wasyla Glińskich wymienił wśród uczestników zjazdu elekcyjnego Aleksandra Jagiellończyka w Wilnie w 1492 r.²³ Niekorzystnie o wiarygodności kronikarza świadczy jednak późna metryka jego dzieła oraz brak potwierdzenia tych wiadomości przez inne źródła pisane, szczególnie te dotyczące obecności na zjeździe także kniaziów Mścisławkich, którzy w rzeczywistości wymarli w 1486 r.²⁴ i kniazia Semena Olelkowicza zmarłego w 1470 r.²⁵ Za równie wątpliwą należy uznać wiadomość przekazaną przez Zygmunta Starego w jednym z jego listów z 1508 r., jakoby Michał Gliński „*niegdyś u sług jego służył*”.²⁶ Nie potwierdza tego żadne inne źródło narracyjne. Kniazia Michała nie wymienia także rejestr dworzan Zygmunta Jagiellończyka dla lat 1493 – 1510.²⁷ Jedynie w części wykazów dochodów i wydatków jego dworu, prowadzonych przez Krzysztofa Szydłowieckiego, występuje jako dworzanin w latach 1502 – 1506 niejaki Piotr Gliński,²⁸ skądinąd nieznany, ale prawdopodobnie nie spokrewniony z kniazem Michałem Glińskim.

Dotychczas nie ustalono dokładnego czasu objęcia przez Michała Glińskiego jego pierwszego namiestnictwa. Józef Wolff twierdził, że książę Michał otrzymał namiestnictwo wielkoksiążęce w Ucie w jeszcze w 1498 r.²⁹ Jednak już współczesny mu historyk rosyjski Matwiej Lubawski datował zakończenie rządów namiestniczych w Ucie przez poprzednika Glińskiego na tym urzędzie, Wojciecha Kłoczka na 1499 r.³⁰ Teza ta utrzymała się w historiografii rosyjskiej³¹. Tymczasem amerykań-

²¹ L. Finkel, dz. cyt., s. 90; K. Pietkiewicz, *Wielkie Księstwo Litewskie...*, s. 98. Rzeczywiście od połowy 1498 do końca 1499 r. książę Michał nie występuje w rachunkach nadwornych (*Lietuvos didžiojo kunigaikščio Aleksandro Jogailaičio dvaro sąskaitų knygos...*, s. 18 - 130).

²² *Urzednicy centralni i dygnitarze...*, nr 434, s. 76.

²³ M. Strykowski, dz. cyt., s. 541.

²⁴ Zmarł wówczas ostatni dziedziczny książę mścisławski Iwan Lingwenowicz. W przekazie Strykowskiego może natomiast chodzić o kniazia Michała Zasławskiego. W cztery lata po śmierci Juliany, wdowy po Lingwenowiczu, Aleksander Jagiellończyk wydał jedną z jej córek właśnie za kniazia Zasławskiego, który stał się tym samym nowym kniazem mścisławskim (K. Pietkiewicz, *Wielkie Księstwo Litewskie...*, s. 104).

²⁵ A. Krupska, *Olelkowicz Semen (ok. 1420 – 1470), książę kijowski*, [w:] *Polski Słownik Bibliograficzny* (dalej: PSB), t. XXIII, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk 1978, s. 746.

²⁶ Patrz: M. M. Кром, *Меж Русью и Литвой: западнорусские земли в системе русско – литовских отношений конца XV – первой трети XVI в.*, Moskwa 1995, s. 109.

²⁷ AGAD ASK RK, sygn. 21.

²⁸ Tamże, sygn. 33, k. 11, 19, 19v, 20, 20v, 24, 26, 32, 46v, 96, 117v, 124, 149, 152, 208, 227 i 232v; sygn. 34, k. 70 i następne.

²⁹ J. Wolff, *Kniaziowie litewsko – ruscy od końca XIV wieku*, Warszawa 1895, s. 80.

³⁰ М. Любавский, *Литовско – Русский Сеймъ*, Moskwa 1900 s. 337.

³¹ М. Е. Бычкова, *Родословие Глинских...* [w:] „Записки отдела рукописей...”, т. 38, s. 123.

ski historyk Oskar Backus³² oraz początkowo Henryk Lulewicz³³ przychylił się do twierdzenia Wolffa. Zbysław Wojtkowiak datował ostatnią wzmiankę o Kłoczce jako namiestniku uciańskim na 9 maja 1498 r.³⁴ zaś pierwszą o Glińskim na tym urzędzie dopiero na 15 marca 1499 r.³⁵ Z kolei K. Pietkiewicz ostatnią wzmiankę o namiestniku uciańskim W. Kłoczce datował na 15 lutego 1499 r.³⁶, natomiast pierwszą o M. Glińskim jako jego następcy na 5 marca 1499 r.³⁷ Tymczasem H. Lulewicz zrewidował swój wcześniejszy pogląd dopiero w 2004 r., ustalając moment objęcia przez Glińskiego namiestnictwa w Ucianie na luty 1499 r.³⁸ Jego zdaniem Kłoczko, namiestnik w Ucianie od 1492 r.³⁹, ostatni raz wzmiankowany był z tym tytułem 15 lutego 1499 r.⁴⁰ Lulewicz pierwszy raz zarejestrował M. Glińskiego jako namiestnika

³² O. P. Backus, *Motives of West Russian nobles in deserting Lithuania for Moscow 1377 – 1514*, Lawrance 1957, s. 68.

³³ *Urzednicy centralni i dygnitarze...*, s. 210 (indeks osób).

³⁴ Z. Wojtkowiak, *Urzednicy zarzadu lokalnego na Litwie. Tytulatura zarzadców powiatowych przed reformą administracyjną z lat 1565 – 1566* [w:] „*Studia Źródłoznawcze*”, t. XXIV (1979), s. 152. W. Kłoczko faktycznie jest wspomniany na dokumencie wielkksiążęcym z tego dnia. Jednak w tym samym dokumencie jest także wyraźnie mowa o ochmistrzu, namiestniku uciańskim, panie Stanisławie Janowiczu (Акты Лумовскоу Мемпуку (dalej: АЛМ), opr. Ф. И. Леонтович, т. II (1499 – 1507), Warszawa 1896 – 1897, nr 390, s. 156). Niestety literatura wymienia tylko jednego znanego z tego okresu ochmistrza dworu wielkksiążęcego, wspomnianego W. Kłoczke (J. Wolff, *Senatorowie i dygnitarze Wielkiego Księstwa Litewskiego 1386 – 1795*, Kraków 1885, s. 197, przyp. 5; K. Pietkiewicz, *Dwór litewski...*, [w:] *Lietuvos valstybė...*, s. 95). Jeżeli owym ochmistrem Stanisławem Janowiczem był jeden ze znaczniejszych panów litewskich, mógł to być tylko Stanisław (Janowicz) Kieżgajło lub Stanisław (Janowicz) Zabrzeziński. Kieżgajło był podówczas starostą żmudzkiem (*Urzednicy centralni i dygnitarze...*, nr 129, s. 41), natomiast Zabrzeziński podstolim litewskim (tamże, nr 1490, s. 186). Zarówno Kieżgajło jak i Zabrzeziński na wszystkich bez wyjątku dokumentach z tego okresu, wymienieni byli wyłącznie z urzędami starosty i podstolego (odpowiednio w АЛМ, т. I, nr 355, s. 139, nr 380 (s. 151), nr 382 (s. 152), nr 401 (s. 160) oraz nr 342 (s. 133), nr 374 (s. 147). Nie można oczywiście wykluczyć błędu w dokumencie lub w samym wpisie do Metryki, możliwe jest jednak także, iż owym ochmistrem Stanisławem Janowiczem był inny pan litewski, którego nazwisko nie zachowało się w źródłach (brak takiej osoby w rejestrze dworzan wielkksiążęcych Kazimierza Jagiellończyka z 1488 r., rejestrze dworzan wielkksiążęcych Aleksandra Jagiellończyka opracowanym przez Pietkiewicza oraz w rachunkach nadwornych tegoż władcy; K. Pietkiewicz, *Dwór litewski...*, [w:] *Lietuvos valstybė...*, s. 105 – 125; *Lietuvos didžiojo kunigaikščio Aleksandro Jogailaičio dvaro sąskaitų knygos (1494 – 1504)*, opr. D. Antanavičius i R. Petrauskas, Wilno 2007). Piastowałby on urząd namiestnika w Ucianie tylko przez krótki czas, skoro jeszcze 15 lutego 1499 r. w tej roli ponownie wystąpił jedynie W. Kłoczko (*Urzednicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Spisy*, t. I *Województwo wileńskie XIV – XVIII*, pod red. A. Rachuby, Warszawa 2004, nr 169, s. 81; K. Pietkiewicz, *Wielkie Księstwo Litewskie...*, s. 213). Jednoczesna obecność dwóch namiestników na jednej dzierżawie nie musiała być wówczas czymś niespotykanym. Być może sytuacja taka miała miejsce w 1496 r. w Wasyliszkach (*Urzednicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Spisy*, t. II, *Województwo trockie XIV – XVIII wiek*, pod red. A. Rachuby, Warszawa 2009, nr 248 i 249, s. 92).

³⁵ Z. Wojtkowiak, *Urzednicy zarzadu lokalnego na Litwie...* [w:] „*Studia Źródłoznawcze*”, t. XXIV, s. 152.

³⁶ K. Pietkiewicz, *Wielkie Księstwo Litewskie...*, s. 213.

³⁷ Tamże.

³⁸ *Urzednicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Spisy*, t. I, nr 169 i 170, s. 81.

³⁹ Tamże, t. I, nr 169, s. 81; Z. Wojtkowiak pierwszą wzmiankę o Kłoczce na tym urzędzie zarejestrował dopiero pod 8 lipca 1493 (tenże, *Urzednicy zarzadu lokalnego na Litwie...* [w:] „*Studia Źródłoznawcze*”, t. XXIV, s. 152), zaś K. Pietkiewicz pod 18 maja 1493 r. (tenże, *Wielkie Księstwo Litewskie...*, s. 213).

⁴⁰ *Urzednicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Spisy*, t. I, nr 169, s. 81.

uciańskiego już 27 lutego 1499 r.⁴¹, co oznaczałoby, że objął ten urząd pomiędzy 15 a 27 lutego tegoż roku.

Z. Wojtkowiak uważa, że W. Kłoczko odstąpił Glinśkiemu Ucianę, gdy sam otrzymał namiestnictwo w Kownie⁴² po Stanku Kostiewiczu⁴³. Kłoczko pierwszy raz wystąpił z nowym tytułem namiestnika kowieńskiego już 27 lutego 1499 r.⁴⁴ Wzmianka ta nie musi być oczywiście tożsama z jego nominacją na ten urząd, która mogła być wydana nawet kilka tygodni wcześniej, skoro zdaniem Lulewicza ostatni raz jako namiestnik uciański wystąpił on 15 lutego tego roku. Wojtkowiak sugeruje tym samym, że to Kłoczko zdecydował o odstąpieniu namiestnictwa uciańskiego Glinśkiemu, przyjmując w miejsce tego urząd namiestnika kowieńskiego, podczas gdy w rzeczywistości o nominacji tej musiał zapewne ostatecznie zdecydować wielki książę⁴⁵. Być może jednak na decyzję tą wpływ miał ówczesny marszałek dworski, namiestnik słonimski i zarządca mennicy wileńskiej Jan (Iwaszko) Litawor Chreptowicz⁴⁶, w latach 1488 – 1492 sam będący namiestnikiem w Ucianie⁴⁷. Zgodnie z artykułem 21 przywileju ziemskiego Aleksandra Jagiellończyka z 1492 r. litewscy możnowładcy mieli prawo doradzania władcy przy obsadzie dzierżaw i urzędów⁴⁸. K. Pietkiewicz jest zdania, że władca nie tylko miał obowiązek wysłuchać głosu członków rady przy mianowaniu na urzędy, ale protekcja któregoś z wyższych dygnitarzy była konieczna nawet do uzyskania urzędu niższego szczebla⁴⁹. Opisując system protekcji na dworze Zygmunta Augusta Marek Ferenc napisał, iż miał on nawet „[...] całkiem oficjalny [...] charakter swego rodzaju referencji. Polecenie danego dworzanina przez znaną osobistość gwarantowało jego przydatność do służby dworskiej”. Natomiast L. Korczak pisząc o wspomnianym przywileju ziemskich z 1492 r. stwierdziła ostatnio, że

w tym dokumencie wśród artykułów, które przydały radzie wielkoksiążęcej znaczenia, pojawiło się zobowiązanie monarchy, że

⁴¹ Tamże, t. I, nr 170, s. 81 (w oparciu o *Codex diplomaticus Regni Poloniae et Magni Ducatus Lithuaniae*, t. I, Rzym 1984 – 1988, s. 145).

⁴² Z. Wojtkowiak, *Urzednicy zarządu lokalnego na Litwie...* [w:] „Studia Źródłoznawcze”, t. XXIV, s. 152, przyp. 57.

⁴³ K. Pietkiewicz, *Wielkie Księstwo Litewskie...*, s. 209.

⁴⁴ *Urzednicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Spisy*, t. II, nr 3150, s. 432. Do niedawna pierwszą wzmiankę o Kłoczce na urzędzie namiestnika kowieńskiego datowano dopiero na 16 marca 1499 r. (K. Pietkiewicz, s. 209).

⁴⁵ Tak było na przykład w 1520 r., gdy Zygmunt Stary po śmierci W. Kłoczki przekazał dzierżawę zamku kowieńskiego Januszowi Kostiewiczowi, co obiecał mu jeszcze przed zgonem Kłoczki (*Lietuvos Metrika. Knyga nr 10 (1440 – 152) . Užrašymų knyga 10*, Wilno 1997, nr 46, s. 62). Także L. Korczak zwróciła uwagę na zależność między nadaniami urzędów na Litwie po 1492 r., a wolą władcy (*Litewska rada wielkoksiążęca...*, s. 56).

⁴⁶ *Urzednicy centralni i dygnitarze...*, nr 521, s. 85; G. Ryżewski, dz. cyt., s. 37, 39.

⁴⁷ *Urzednicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Spisy*, t. I, nr 168, s. 80/81.

⁴⁸ I. Daniłowicz, *Skarbiec dyplomatów papieskich, cesarskich, królewskich, książęcych, uchwał narodowych, postanowień różnych władz i urzędów do wyjaśnienia dziejów Litwy, Rusi Litewskiej i ościennych krajów*, t. I, Wilno 1860, wyd. J. Sidorowicz, nr 24, s. 267 (tekst przywileju).

⁴⁹ K. Pietkiewicz, *Wielkie Księstwo Litewskie...*, s. 110.

przy obsadzie urzędów będzie zwracał się do niej po radę, a w województwie wileńskim i trockim niższe urzędy i dzierżawy wielki książę będzie obsadzał na wniosek wojewodów⁵⁰.

Nie można jednak odnieść tego do postaci kniazia Michała, gdyż nie widać wówczas jeszcze jakichkolwiek związków między Glińskimi a wojewodą wileńskim Mikołajem Radziwiłłem starszym, które tłumaczyłyby ewentualną protekcję Glińskiego przez Radziwiłła. Przywilej Aleksandra Jagiellończyka mówił zresztą o obsadzie urzędów na wniosek wojewodów coś zupełnie innego. Czytamy w nim bowiem: „po zgonie dzierżawcy lub włodarza, w powiatach Wileńskim, Trockim i dalszych, książę nie innych na ich miejsce postanowi jak przedstawionych przez wojewodę i zasłużonych”⁵¹. Do tych ostatnich tymczasem zapewne zaliczał się Litawor Chreptowicz, przypuszczalny protektor Glińskiego.

Późniejszy sekretarz króla Zygmunta Starego Stanisław Górski podał, że brat Litawora Marcin Chreptowicz, był mężem Anny z Glińskich, siostry Michała⁵². Zaważalne są przy tym inne związki między samym Litaworem a Glińskim. Otóż moskiewski latopis *Память Глинских* podał, jakoby wysłany przez Aleksandra Jagiellończyka z poselstwem do Niemiec Litawor zabrał z sobą M. Glińskiego, który miał tam pozostać i nauczyć się języka niemieckiego w mowie i piśmie, co później zadecydowało o przyjęciu go przez Aleksandra Jagiellończyka na służbę na dwór wielkksiążęcy⁵³. Być może nie był więc dziełem przypadku fakt, iż Michał Gliński objął namiestnictwo w Ucianie, które poprzednio posiadał również Litawor. Podobnie 6 grudnia 1501 r. kniaziowi Michałowi powierzono mennicę wileńską, którą jeszcze w czerwcu 1499 r. zarządzał Chreptowicz. Marian Gumowski wątpił jednak w bezpośrednie następstwo Glińskiego po Chreptowiczu na tym urzędzie⁵⁴, chociaż K. Pietkiewicz widzi związek pomiędzy nominacją kniazia Michała a niewolą moskiewską, w jaką popadł nad Wiedroszą Litawor⁵⁵. O tym, że ten ostatni był rzecznikiem awansu kniazia Michała na namiestnictwo uciańskie jest przekonany Stephen C. Rowell⁵⁶. Także wydarzenia związane z podjęciem przez Zygmunta Starego represji po buncie Glińskiego z 1508 r. dowodzą, że jeszcze wówczas rodziny Chreptowiczów i Glińskich były ze sobą kojarzone. Marcin Chreptowicz był znanym

⁵⁰ L. Korczak, *Monarcha i poddani...*, s. 104.

⁵¹ I. Daniłowicz, dz. cyt., nr 26, s. 267.

⁵² *Acta Tomicianae*, t. I, wyd. T. Działyński, Poznań 1852, s. 31 (*Commentarius rerum gestarum ad Sigismundo primo*).

⁵³ M. E. Бычкова, *Родословие Глинских...* [w:] „Записки отдела рукописей...”, т. 38, s. 112. Litewski badacz dyplomacji Wielkiego Księstwa Egidijus Banionis nie zarejestrował Chreptowicza jako posła do Niemiec (E. Banionis, *Lietuvos didžiosios kunigaikštystės pasiuntinybių tarnyba XV – XVI amžiais*, Wilno 1998, s. 178).

⁵⁴ M. Gumowski, *Mennica wileńska w XVI – XVII wieku*, Warszawa 1921, s. 9.

⁵⁵ K. Pietkiewicz, *Wielkie Księstwo Litewskie...*, s. 190.

⁵⁶ S. C. Rowell, *Nolite confidere in principibus: Mikhail Glinka, Sigismund The Old and Council of Lords*, [w:] *Faworyci i opozycjoniści. Król a elity polityczne w Rzeczypospolitej XV – XVII wieku*, pod red. M. Markiewicza, R. Skowrona, Kraków 2006, s. 82.

stronnikiem Michała Glińskiego na początku XVI w. Zdaniem Wandy Maciejewskiej jego uwięzienie w latach 1509 – 1511 wynikało z udziału w buncie Glińskiego⁵⁷.

Zdaniem L. Korczak wielcy książęta wykorzystywali wakanse i przesunięcia w gronie dostojników, aby wprowadzać swoich ludzi na dwór litewski⁵⁸. Być może tak właśnie było również w przypadku Michała Glińskiego. Na jego wyniesienie na namiestnictwo uciańskie mogło złożyć się wiele czynników, takich jak śmierć namiestnika kowieńskiego Stanka Kostiewicza, przejście Wojciecha Kłoczki z namiestnictwa w Ucie na namiestnictwo w Kownie, przypuszczalna protekcja Glińskiego przez Jana Litawora Chreptowicza, powiązanie osobiste kniazia Michała z jego rodziną, katolickie wyznanie Glińskiego oraz prawdopodobne zaufanie, jakim już wówczas mógł darzyć swojego dotychczasowego dworzanina Aleksander Jagiellończyk. Wszak W. Jarmolik napisał, że „służba dworska stwarzała [...] możliwości uzyskania z czasem wyższych urzędów, otrzymania majątków ziemskich, była pierwszym krokiem do dalszej kariery politycznej”⁵⁹.

Nie można także zapomnieć o tym, iż bracia Michała, Wasyl „Ślepy” i Iwan „Mamaj”, byli poprzednio dworzanami wielkiego księcia, a ich ówczesna postawa mogła dobrze świadczyć o całej rodzinie. J. Wolff uważał, że Wasyl Gliński był dworzaninem Kazimierza Jagiellończyka już ok. 1480 – 1482 r.⁶⁰ Wasyla i Iwana oraz ich kuzyna Fedora wymienia rejestr dworzan litewskich Kazimierza sporządzony przez pisarza Fedka 17 marca 1488 r.⁶¹ Bracia M. Glińskiego, wraz z dwoma innymi przedstawicielami tej rodziny, kontynuowali karierę także jako dworzanie Aleksandra Jagiellończyka⁶². Musieli być przy tym dostrzegani przez monarchę, skoro Iwan był jego posłem do namiestnika smoleńskiego Jerzego Hlebowicza w 1493 r.⁶³, natomiast w 1495 r. wraz z bratem Wasylem uczestniczył w oficjalnym po-

⁵⁷ W. Maciejewska, *Chreptowicz Fedko*, [w:] PSB, t. I, Kraków 1937, s. 440. Podstawę źródłową takiego twierdzenia podaje H. Lulewicz (*Urzednicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Spisy*, t. II, nr 281, s. 96).

⁵⁸ L. Korczak, *Litewska rada wielkoksiążęca...*, s. 47.

⁵⁹ W. Jarmolik, *Kariery polityczne dworzan litewskich...*, [w:] *Europa orientalia...*, s. 96. Jednocześnie podał szereg warunków, których spełnienie jego zdaniem, sprzyjało możliwości zrobienia kariery politycznej przez dworzan Kazimierza Jagiellończyka. Były to przede wszystkim: konkretne zasługi wobec panującego, wierność, posłuszeństwo i lojalność oraz sumienność i zdolności do sprawowania poszczególnych urzędów dworskich lub ziemskich. Zauważył przy tym, że cechy takie częściej posiadali przedstawiciele mniej znaczących rodzin bojarskich, chociaż nie zamykało to drogi kariery przed członkami rodów możnowładczych (tamże, s. 100 – 101). Z kolei K. Pietkiewicz wymienił wybitne zdolności, zapobiegliwość w pracy państwowej i gromadzeniu majątku oraz powiązania rodzinne (K. Pietkiewicz, *Wielkie Księstwo Litewskie...*, s. 110). G. Ryżewski wśród czynników, które wpłynęły na awans społeczny i urzędniczy przedstawicieli rodu Chreptowiczów, wymienił poparcie możnych krewnych, powiązania osobiste, obecność na dworze wielkoksiążęcym i przy władcy podczas jego podróży oraz wyznanie katolickie (G. Ryżewski, dz. cyt., s. 70 – 74). Analizując kwalifikacje i zasady rekrutacji dworzan koronnych Zygmunta Augusta, M. Ferenc za najważniejsze warunki tej rekrutacji uznał: wychowanie domowe lub w szkołach, doświadczenie dworskie i służbę wojskową, w tym zagranicą, wysokie umiejętności zawodowe oraz protekcję (M. Ferenc, dz. cyt., s. 122 – 124).

⁶⁰ J. Wolff, *Kniaziovie litewsko – ruscy...*, s. 80.

⁶¹ K. Pietkiewicz, *Dwór litewski...*, [w:] *Lietuvos valstybė...*, s. 108.

⁶² Tamże, s. 110; AGAD ASK RK 23, k. 31, 64v – 65; por. *Lietuvos didžiojo kunigaikščio Aleksandro Jogailaičio dvaro sąskaitų knygos...*, s. 40, 86, 182.

witaniu przez delegację litewską w Markowie podróżującą na Litwę narzeczonej Aleksandra Jagiellończyka Heleny moskiewskiej⁶⁴.

Kniaź Michał nie był pierwszym przedstawicielem rodu Glińskich, który otrzymał tytuł namiestnika wielkksiążęcego. Już w 1488 r. namiestnikiem w Czerkasach został kuzyn Michała Bohdan Fedorowicz Gliński. Wsławił się on wieloma zwycięstwami nad Tatarami krymskimi, w tym największym jakim było zniszczenie tatarskiego grodu Tehinii nad Dnieprem w 1492 r.⁶⁵ W 1494 r. otrzymał nową dzierżawę, namiestnictwo w Putywlu⁶⁶ leżącym „za Kijowem mil 60 w polach i od Czernihowa 30 mil”⁶⁷, zwalniając tym samym Czerkasy dla Kmity Aleksandrowicza⁶⁸. Bohdan Gliński był ostatnim namiestnikiem putywlskim, gdyż po jego wzięciu do niewoli moskiewskiej w 1500 r. dzierżawy tej nikomu już nie powierzono. W 1503 r. Putywl ostatecznie oddano Moskwie⁶⁹. Tymczasem wspomniane namiestnictwo czerkaskie po Kmicie Aleksandrowiczu ponownie przypadło Glińskim, tym razem jednak Iwanowi Daszkiewiczowi. Dzierżył on Czerkasy najpóźniej do 1504 r., gdy otrzymał je jego brat Wasyl⁷⁰. Ponadto od 1492 r. z tytułem namiestnika w Czernihowie występował Iwan Borysowicz Gliński, który ostatni raz wspomniany był z tym urzędem w 1496 r.⁷¹ W tym samym roku brat Iwana Grigorij Gliński otrzymał po Ostafim Dzaszkowiczu starostwo w Owruczu, które dzierżył aż do swojej śmierci w 1503 r., gdy powróciło ono do Daszkowicza⁷². Tymczasem Iwan Borysowicz otrzymał nową dzierżawę, namiestnictwo w Wasyliszkach, które posiadał prawdopodobnie w latach 1496 - 1498⁷³. Jednocześnie od czerwca 1495 r. namiestnictwo w Oży i Przełomiu dzierżył brat rodzony M. Glińskiego Iwan⁷⁴. Ten ostatni już wówczas musiał cieszyć się zaufaniem Aleksandra Jagiellończyka skoro 4 miesiące przed objęciem Oży i Przełomia witał z bratem Wasylem w Markowie Helenę moskiewską⁷⁵.

⁶³ T. Narbutt, *Dzieje narodu litewskiego*, t. VIII, Wilno 1840, s. 287; L. Finkel, dz. cyt., s. 89, przyp. 1 (błędnie datuje poselstwo na 1492 zamiast 1493 r.); *Lietuvos Metrika. Knyga nr. 5 (1427 – 1506)*, *Užrašymų knyga 5*, opr. E. Banionis, Wilno 1993, nr 16, s. 68 (tekst poselstwa); F. Papee, *Aleksander Jagiellończyk*, wyd. II, Kraków 1999, s. 16/17.

⁶⁴ J. Wolff, *Kniaziowie litewsko – ruscy...*, s. 80.

⁶⁵ W. Pociecha, *Gliński Bohdan (zm. 1512)*, [w:] PSB, t. VIII, Warszawa 1959 – 1960, s. 60.

⁶⁶ Tamże.

⁶⁷ M. Strykowski, dz. cyt., s. 561.

⁶⁸ K. Pietkiewicz, *Wielkie Księstwo Litewskie...*, s. 215.

⁶⁹ S. M. Kuczyński, *Ziemia czernihowska – siewierskie pod rządami Litwy*, Warszawa 1936, s. 252; W. Pociecha, *Gliński Bohdan...* [w:] PSB, t. VIII, s. 60.

⁷⁰ K. Pietkiewicz, *Wielkie Księstwo Litewskie...*, s. 215.

⁷¹ Tamże.

⁷² *Urzednicy województwa kijowskiego i czernihowskiego XV - XVIII wieku*, opr. E. Janas i W. Kłaczewski, Kórnik 2002, nr 667c, s. 98.

⁷³ K. Pietkiewicz, *Wielkie Księstwo Litewskie...*, s. 214; *Urzednicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Spisy*, t. II, nr 249, s. 92.

⁷⁴ J. Wolff, *Senatorowie i dygnitarze Wielkiego Księstwa Litewskiego...*, s. 201; W. Pociecha, *Gliński Iwan (zm. przed 1522)* [w:] PSB, t. VIII, s. 62; K. Pietkiewicz, *Wielkie Księstwo Litewskie...*, s. 213; *Urzednicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Spisy*, t. II, nr 152, s. 80.

⁷⁵ W. Pociecha, *Gliński Iwan (zm. przed 1522)*, [w:] PSB, t. VIII, s. 62.

Powierzona w 1499 r. kniaziowi Michałowi Uciań, leżała 60 km na północny – wschód od Wiłkomierza⁷⁶, na tzw. Litwie Zawilejskiej, będącej prawobrzeżną częścią województwa wileńskiego⁷⁷. Wykaz dworów Wielkiego Księstwa z 1512 r. wymienia Uciań wśród ośmiu dworów tzw. *завельских*, obok w sumie kilkudziesięciu zaliczonych do trzech innych grup dworów: trockich, żmudzkich i wileńskich⁷⁸. Zdaniem Algirdasa Baliulisa i Gediminasa Isoki uciański dwór wielkiego księcia istniał już na pewno w drugiej połowie XV w., a znaczenie samej Uciań podnosił dodatkowo fakt, że od co najmniej 1486 r. była ona miastem.⁷⁹ W 1416 r. ufundowano tam również kościół parafialny, którego prawa patronatu i prezenty zostały w 1501 r. przekazane przez Aleksandra Jagiellończyka biskupowi wileńskiemu Wojciechowi Taborowi⁸⁰.

Władysław Semkowicz uważał, że na początku XVI w. Uciań wchodziła w skład powiatu wiłkomierskiego⁸¹. W historiografii nie ma jednak jednomyślności, co do momentu powstania powiatu wokół Wiłkomierza. Podczas gdy Walery Hryniewicz oraz Z. Wojtkowiak uważają, że miało to miejsce już w końcu XIV w.⁸², Władysław Nasiewicz pierwszą pewną wzmiankę o powiecie wiłkomierskim odnalazł dopiero w opisie wojska litewskiego z 1528 r.⁸³, co nie wyklucza oczywiście słuszności poprzedniego poglądu.

Wojtkowiak zwrócił uwagę na sporadyczne używanie względem Uciań terminu *powiat*, najczęściej bowiem źródła stosują zwrot „*włość powiatu wileńskiego*”, choć badacz ten nie podał dla jakiego okresu pierwszej połowy XVI w. ostatnia z tych terminologii była stosowana⁸⁴. Ciekawe, że we wspomnianym opisie z 1528 r. Uciań nie zaliczono do żadnego z powiatów litewskich, ani też nie nazwano powiatem lub włością.⁸⁵ H. Lulewicz przynależność Uciań jako starostwa niegrodowego do powiatu wiłkomierskiego datuje dopiero od lat 1565 – 1566⁸⁶. Tymczasem już sam M. Gliński niejednokrotnie nazywany był „*tenutariuszem uciańskim*”⁸⁷, w sąsiedniej

⁷⁶ *Kodeks dyplomatyczny katedry i diecezji wileńskiej* (dalej: KDKW), opr. J. Fijałek i W. Semkowicz, t. I (1387 – 1507), Kraków 1994, s. 617, przyp. 10.

⁷⁷ *Urzednicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Spisy*, t. I, s. 7.

⁷⁸ *Lietuvos Metrika. Knyga nr. 8 (1499 – 1514). Užrašymų knyga 8*, opr. A. Baliulis, R. Firkovičius i D. Antanavičius, Wilno 1995, nr 625, s. 463 – 464; por. Z. Wojtkowiak, *Lituania Transwilniensis...*, s. 18.

⁷⁹ A. Baliulis, G. Isokas, *Utena*, [w:] *Utenos krašto enciklopedija*, Wilno 2001, s. 233.

⁸⁰ KDKW, t. I, nr 507, s. 617. Więcej o dziejach kościoła parafialnego w Uciań czyt. w A. Baliulis, G. Isokas, *Utena. Kristaus į dangų žengimo bažnyčia*, [w:] *Utenos krašto enciklopedija*, s. 257 – 262.

⁸¹ Tamże, t. I, s. 617, przyp. 10.

⁸² B. Грынявецкі, *Вількамір* [w:] *Вялікае Княства Літоўскае: энцыклапедыя* (dalej BKL), T. 1, Мінск 2005, s. 440; Z. Wojtkowiak, *Lituania Transwilniensis...*, s. 73.

⁸³ B. Насевіч, *Вількамірскі павет* [w:] BKL, T. 1, s. 440; por. *Lietuvos Metrika. Knyga nr 523 (1528). Viešųjų reikalų knyga 1*, Wilno 2006, opr. A. Baliulis i A. Dubonis, s. 18, 48, 179.

⁸⁴ Z. Wojtkowiak, *Lituania Transwilniensis...*, s. 78. „*Włość uciańską województwa wileńskiego*” spotykamy chociażby pod 1510 r. (*Lietuvos Metrika. Knyga nr. 8...*, nr 494, s. 357).

⁸⁵ *Lietuvos Metrika. Knyga nr 523...*, s. 30.

⁸⁶ *Urzednicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Spisy*, t. I, s. 80.

⁸⁷ Zob. m. in. *Lietuvos Metrika. Knyga nr 25 (1387 – 1546). Užrašymų knyga 25*, Wilno 1998, opr. D. Antanavičius i A. Baliulis, nr 6 (4), s. 70, nr 96, s. 157.

Koronie tenuta była zaś właśnie starostwem niegrodowym.⁸⁸ Jednak jak słusznie napisał przed kilka laty Andrzej Zakrzewski: „nie zawsze [...] wiadomo, kiedy miała miejsce recepcja rzeczywista, kiedy zaś tylko przyjęcie terminologii. Nie zawsze bowiem termin obcy określał na Litwie to samo, co w kraju pochodzenia”⁸⁹. Już zdaniem Z. Wojtkowiaka łaciński termin *tenutarius* odpowiadał na Litwie na przełomie XV/XVI w. ruskiemu *naměstnikowi*⁹⁰, z tym natomiast tytułem Gliński występował najczęściej. Badacz ten przyrównał termin „tenuta” do terminu „włość”⁹¹, tenutarza na Litwie określając jako „czasowego eksploatatora zastawionego mu majątku gospodarskiego”⁹². Wojtkowiak jest ponadto zdania, że na określenie włości uciańskiej należy używać terminu „powiat”. Sam także posługuje się taką właśnie terminologią⁹³.

Uciana była włością niemal zupełnie pozbawioną własności prywatnej. Charakteryzowała się bowiem brakiem rodzimego elementu szlacheckiego⁹⁴. Niewielki obszar powiatu skupiony był wokół centralnego dworu wielkiego księcia w Ucianie. Spod władzy namiestnika uciańskiego wyłączony był dwór w Biguszkach na jeziorze Alausie, od 1482 r. będący własnością Radziwiłłów⁹⁵. Innym dworem powiatu, który stanowił własność prywatną były Skuduciszki zakupione w 1492 r. od wielkiego księcia, zdaniem A. Baliulisa i G. Isoki przez Mikołaja Radziwiłła dla jego siostry Anny i jej męża Piotra Jagiełłowicza⁹⁶, natomiast według Z. Wojtkowiaka przez nie przytoczonego przez niego z imienia rzekomego zięcia Mikołaja Radziwiłła⁹⁷. Kilka lat wcześniej, w 1488 r. źródła zanotowały pierwszego znanego nam z imienia namiestnika uciańskiego, Jana Litawora Chreptowicza⁹⁸. M. Gliński był trzecim znanym namiestnikiem na tym obszarze⁹⁹. H. Lulewicz przypomniał jednak, że

⁸⁸ O tym, że Uciana nawet wcześniej była starostwem niegrodowym był przekonany już Bronisław Chlebowski, chociaż nie poparł tego żadnymi argumentami (B. Chlebowski, *Uciana*, [w:] *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, t. XII, pod red. B. Chlebowskiego, Warszawa 1892, s. 740).

⁸⁹ A. B. Zakrzewski, *Recepcja ustroju i prawa w Wielkim Księstwie Litewskim, XIV – XVIII w.*, [w:] *Studia iuridica*, XL/2002, s. 249.

⁹⁰ Z. Wojtkowiak, *Urzędnicy zarządu lokalnego na Litwie...* [w:] „*Studia Źródłoznawcze*”, t. XXIV, s. 140 – 141.

⁹¹ Tenże, *Lituania Transwilniensis...*, s. 29.

⁹² Tamże, s. 40.

⁹³ Tamże, s. 78.

⁹⁴ Tamże.

⁹⁵ Tamże, s. 79.

⁹⁶ A. Baliulis, G. Isokas, *Utena*, [w:] *Utenos krašto enciklopedija*, s. 233.

⁹⁷ Z. Wojtkowiak, *Lituania Transwilniensis...*, s. 80. Autor przywołał fragment dokumentu z tego roku wyraźnie mówiący o zięciu M. Radziwiłła. Przypuszczalnie jest to jednak falsyfikat, gdyż może tu chodzić jedynie o M. Radziwiłła starszego, ten natomiast posiadał tylko jednego zięcia, Konrada III mazowieckiego, dopiero od 1496 lub 1497 r. (K. Pietkiewicz, *Wielkie Księstwo Litewskie...*, s. 85; M. Duczmał, *Piastowie*, Kraków 1999, s. 338).

⁹⁸ *Urzędnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Spisy*, t. I, nr 168, s. 80/81; G. Ryżewski, dz. cyt., s. 36 (w 1489 r. Litawor Chreptowicz pierwszy raz wystąpił zarówno z tytułem namiestnika w Ucianie, jak i podskarbiego dwornego).

⁹⁹ *Urzędnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Spisy*, t. I, nr 168 – 170. s. 80 – 81.

nieznany z imienia odrębny namiestnik w Ucianie poświadczony został już w 1451 r.¹⁰⁰ Tymczasem zdaniem Wojtkowiaka tytuł namiestnika – dzierżawcy uciańskiego używany był dopiero od lat osiemdziesiątych XV w.¹⁰¹

Z. Wojtkowiak uważa ponadto, że namiestnicy uciańscy posiadali prerogatywy większe aniżeli inni namiestnicy powiatowi¹⁰². Już w latach osiemdziesiątych XV w. ujawniły się w źródłach ich sądownicze kompetencje¹⁰³, o czym świadczył chociażby fakt pobierania przez nich sądowych opłat przynależnych urzędnikom zarządu lokalnego tzw. win uciańskich¹⁰⁴. Dyskusyjny pozostaje natomiast problem ewentualnego wnoszenia przez namiestników do skarbu wielkoksiażęcego tzw. serebszczyzny¹⁰⁵. Zgodnie z klasyfikacją namiestników zaprowadzoną niegdyś przez Z. Honika, urzędników zarządu lokalnego o takich kompetencjach należałoby zaliczyć do grona tzw. namiestników samodzielnych¹⁰⁶.

Nadanie Uciany M. Glińskiemu nie musiało jeszcze mieć charakteru dożywotniego, gdyż pierwszy taki pewny przypadek pochodzi dopiero z 1519 r.¹⁰⁷ Zdaniem H. Lulewicza w trakcie reformy administracyjnej na Litwie w latach 1565 – 1566 namiestnicy uciańscy utracili swoje dotychczasowe prerogatywy, przekształcając się w zwykłych dzierżawców¹⁰⁸. Na przykładzie Piotra Olechnowicza (namiestnika w Ucianie w latach 1511 – 1517) Wojtkowiak stwierdził, że na początku XVI w.

¹⁰⁰ Tamże, s. 80.

¹⁰¹ Z. Wojtkowiak, *Lithuania Transwilniensis...*, s. 78.

¹⁰² Tamże.

¹⁰³ Tamże.

¹⁰⁴ Tenże, *Urzednicy zarządu lokalnego na Litwie...* [w:] „*Studia Źródłoznawcze*”, t. XXIV, s. 148, przyp. 12 (tam dalsza literatura dotycząca pobierania „win” przez namiestników powiatowych na Litwie); *Lithuania Transwilniensis...*, s. 78, przyp. 207 (tam dalsza literatura dotycząca „win uciańskich”).

¹⁰⁵ Był to nadzwyczajny podatek nakładany zazwyczaj na poddanych prywatnych tytułem prawa książecego, gdy zwykle dochody skarbu nie wystarczały już na pokrycie zwiększonych wydatków, np. w czasie wojny (*Serebszczyzna* (brak autora) [w:] *Leksykon historii Polski*, opr. M. Czajka, M. Kamler i W. Sienkiewicz, Warszawa 1995, s. 1144; G. Błaszczyk, *Litwa na przełomie średniowiecza i nowożytności 1492 – 1569*, Poznań 2002, s. 15/16). Podobny charakter miała tzw. wołowszczyzna (Д. Вапчук, „Абыхмо деръжали ихъ пидлѣ права ихъ земли” (Населення Київщини та Волині і великокнязівська влада в XV – XVI ст.), Київ 2009, s. 299). K. Pietkiewicz zarejestrował Michała Glińskiego (bez tytułu namiestnika), wśród wpłacających serebszczyznę wojewodzie trockiemu Janowi Zabrzezińskiemu w 1502 r. (por. *Lietuvos didžiojo kunigaikščio Aleksandro Jogailaičio dvaro sąskaitų knygos...*, s. 87), co skłoniło go do stwierdzenia, iż opłatą tą obciążono tylko prywatne dobra możnych i Kościoła, nie zaś dzierżawców książecech (K. Pietkiewicz, *Dwór litewski...*, [w:] *Lietuvos valstybė...*, s. 101- 102, przyp. 99). Tymczasem w marcu 1507 r., gdy Gliński prawdopodobnie był jeszcze namiestnikiem uciańskim, wielki książę Zygmunt Stary wydał ustawę o poborze serebszczyzny adresowaną „namiestnikom naszym i tiwunom po dworom naszym Wilenchoho poweta” (*Zbiór praw litewskich od roku 1389 do roku 1529 tudzież rozprawy sejmowe o tychże prawach*, wyd. T. Działyński, Poznań 1841, s. 112), co sugeruje obciążenie tą opłatą także urzędników zarządu lokalnego.

¹⁰⁶ Z. Honik, *Urząd podwojewódzkiego w Wielkim Księstwie Litewskim. Studium historyczne*, Wilno 1935, s. 6 – 9. Więcej o kompetencjach zarządców dworów gospodarskich oraz roli tych dworów w litewskim systemie władzy i społeczeństwie w XV – XVI w. czytaj m.in. w A. Dubonis, *Dwór*, [w:] *Kultura Wielkiego Księstwa Litewskiego. Analizy i obrazy*, Kraków 2006 (wydanie polskie), s. 187 -196.

¹⁰⁷ Tenże, *Lituania Transwilniensis...*, s. 78.; *Urzednicy zarządu lokalnego na Litwie...*, [w:] „*Studia Źródłoznawcze*”, t. XXIV, s. 152, przyp. 61.

¹⁰⁸ *Urzednicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Spisy*, t. I, s. 80.

wymiennie używano w tytulaturze terminu namiestnika i dzierżawcy uciańskiego¹⁰⁹. Potwierdzeniem tego poglądu jest osoba Michała Glińskiego, który w latach 1501 – 1506 tytułowany był zarówno namiestnikiem¹¹⁰, jak i dzierżawcą¹¹¹ w Ucianie.

Odrębnym problemem pozostaje ewentualne znaczenie i miejsce zajmowane przez M. Glińskiego w radzie wielkksiążęcej. Niegdyś Teodor Narbutt uznał, że skoro bracia Michał i Wasyl Glińscy zostali przez Strykowskiego wspomniani na pierwszych miejscach wśród rzekomych uczestników zjazdu elekcyjnego Aleksandra Jagiellończyka, to zapewne przewodzili temu zgromadzeniu¹¹². Jest to oczywiście mało prawdopodobne. Glińscy, nie posiadający wówczas żadnych urzędów ani znaczącej pozycji na dworze, nie mogli jeszcze przewodzić zgromadzeniu dostojników świeckich i duchownych z rady wielkksiążęcej oraz delegatów poszczególnych ziem Wielkiego Księstwa. Z kolei zdaniem rosyjskiego historyka Matwieja Lubawskiego książ Michał zostając marszałkiem nadwornym w końcu 1500 r.¹¹³ zajmował już, jako namiestnik uciański i bielski (ten drugi urząd jest oczywiście pomyłką)¹¹⁴, miejsce w radzie wyższe zarówno od wojewody połockiego¹¹⁵, jak i marszałka ziemskiego¹¹⁶. Zaznaczył jednak, że pozycja ta wynikała raczej ze znaczenia i zasług kniazia,¹¹⁷ gdyż namiestnictwo uciańskie samo w sobie nie zapewniało miejsca w radzie¹¹⁸. Podobnie było, jego zdaniem, z W. Kłoczka, który został zaliczony w poczet członków rady dopiero w 1495 r., chociaż namiestnikiem w Ucianie był od 1493¹¹⁹. Niestety, nie zachowały się żadne starsze i współczesne tym wydarzeniom formalne zasady regulujące przyznawanie możnowładcom miejsc w radzie¹²⁰. Stąd historycy zmuszeni są ustalać skład rady wielkksiążęcej w oparciu o źródła pośrednie. Niekiedy nie wiadomo nawet czy formuły testacyjne dokumentów dotyczyły tylko tych panów, którzy faktycznie byli członkami rady, czy też ogółu panów

¹⁰⁹ Tenże, *Urzednicy zarządu lokalnego na Litwie...* [w:] „*Studia Źródłoznawcze*”, t. XXIV (1979), s. 142.

¹¹⁰ C. A. Бершадский, *Документы и регесты к истории Литовских Евреевъ*, t. I (1388 – 1550), Sankt Petersburg 1882, nr 42, s. 67; АЛМ, т. II, nr 593 (s. 86), nr 594 (s. 86), nr 587 (s. 82), nr 595 (s. 87); *Lietuvos Metrika. Knyga nr 5 (1427 – 1506). Užrašymų knyga 5*, Wilno 1993, nr 154, s. 269.

¹¹¹ C. A. Бершадский, dz. cyt., t. I, nr 38, s. 61; АЛМ, т. II, nr 744 (s. 179), nr 747 (s. 180); *Lietuvos Metrika. Knyga nr 5...*, nr 171, s. 286.

¹¹² T. Narbutt, dz. cyt., t. VIII, s. 259.

¹¹³ *Urzednicy centralni i dygnitarze...*, nr 434, s. 76.

¹¹⁴ M. Gliński został namiestnikiem w Bielsku dopiero w 1505 r. (tamże, s. 210).

¹¹⁵ Oczywiście jest to błąd, gdyż urząd wojewody połockiego wówczas nie istniał. Na początku XVI w. funkcjonował jeszcze urząd namiestnika w Połocku (*Urzednicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Spisy*, t. I, s. 655). Namiestnik Stanisław Hlebowicz pierwszy raz wystąpił jako wojewoda połocki w lipcu 1503 r. (АЛМ, т. II, nr 671, s. 130 – 131), chociaż namiestnikiem nazwano go jeszcze w 1509 r. (I. Daniłowicz, dz. cyt., nr 2209, s. 279).

¹¹⁶ М. Любавский, dz. cyt., s. 344 – 345.

¹¹⁷ Tamże.

¹¹⁸ Tamże, s. 337.

¹¹⁹ Tamże.

¹²⁰ L. Korczak, *Litewska rada wielkksiążęca...*, s. 23. Inaczej było w Koronie, gdzie kolejność świadków na dokumentach była znana i niemal zawsze taka sama. Urzędników zarządu lokalnego wymieniano na końcu, choć i tu zdarzały się wyjątki (W. Fałkowski, dz. cyt., s. 19 – 22).

litewskich obecnych danego dnia przy władcy. Nie jest jasne także czy istniały jakiekolwiek reguły ustalania kolejności możnowładców na listach świadków na dokumentach, czy też kolejność ta była przypadkowa.

K. Pietkiewicz, za nim zaś Grzegorz Błaszczyk, uznali, że spośród ogółu wielkoksiążęcych namiestników jedynie namiestnicy ziem ruskich oraz namiestnicy wielkich powiatów województw wileńskiego i trockiego posiadali prawo zasiadania w tzw. szerokiej radzie (określanej tak dla odróżnienia od tzw. ścisłej rady), nazywanej także sejmem¹²¹. Tymczasem namiestnictwa w Ucie nie można zaliczyć do żadnej z tych grup. Było to bowiem małe namiestnictwo województwa wileńskiego. Współczesny Lubawskiemu inny rosyjski badacz rady wielkoksiążęcej i sejm litewskiego Iwan Malinowski, w ogóle nie zaliczył namiestników do grona członków rady¹²². Z poglądem tym zgodny był L. Finkel, który twierdził, że M. Gliński powołany został do udziału w radzie dopiero gdy został marszałkiem nadwornym¹²³. Jednak badaczka rady wielkoksiążęcej w XV w. L. Korczak uważa, że wszyscy możnowładcy litewscy i ruscy legitymizujący się tytułem kniaziowskim mieli prawo uczestniczyć jako świadkowie w pracach szerokiej rady¹²⁴. Dowiodła przy tym, iż tzw. panowie rady, tj. grupa najwyższych dostojników nie podlegających władzy urzędników lokalnych, byli wielokrotnie wymieniani po biskupach i kniazach¹²⁵. Tłumaczyło by to zarejestrowaną przez Lubawskiego kolejność zapisywania Glińskiego przed marszałkiem ziemskim i namiestnikiem połockim. M. Glińskiemu przysługiwał bowiem tytuł kniaziowski. Występował z nim już na pewno na początku 1498 r.¹²⁶ Także później niemal zawsze nazywany był kniazem, chociaż jego uczestnictwo w pracach rady wynikało już zapewne z posiadania godności marszałkostwa nadwornego. Z tytułem kniaziowskim notowani byli również niemal wszyscy inni Glińscy, zarówno współcześnie, jak i w latach wcześniejszych. Bracia Michała, Wasyl i Iwan nazwani zostali kniaziami już odpowiednio w 1488¹²⁷ i 1493 r.¹²⁸

¹²¹ K. Pietkiewicz, *Wielkie Księstwo Litewskie...*, s. 79; G. Błaszczyk, dz. cyt., s. 17. L. Korczak, spośród namiestników z obszaru województw wileńskiego i trockiego, którzy jej zdaniem regularnie uczestniczyli w pracach rady wielkoksiążęcej, wymieniła dzierzawców z Lidy, Grodna, Kowna, Nowogródka i Brześcia (L. Korczak, *Adaptacja polskich wzorów ustrojowych w Wielkim Księstwie Litewskim na przykładzie kształtowania się litewskiej rady wielkoksiążęcej w XV wieku*, [w:] *History, Culture and Language of Lithuania*, pod red. G. Błaszczyka, Poznań 2000, s. 145).

¹²² Por. I. Малиновский, *Панове рада Великого Княжества Литовского в связи с боярской думой древней Руси*, t. 2, Tomsk 1912, s. 401 – 440.

¹²³ L. Finkel, dz. cyt., s. 91.

¹²⁴ L. Korczak, *Litewska rada wielkoksiążęca...*, s. 25 i 33.

¹²⁵ Tamże, s. 36.

¹²⁶ AGAD ASK RK 23, k. 6; K. Pietkiewicz, *Dwór litewski...*, [w:] *Lietuvos valstybė...*, s. 116; *Lietuvos didžiojo kunigaikščio Aleksandro Jogailaičio dvaro sąskaitų knygos...*, s. 6; por. L. Kolankowski, dz. cyt., s. 434 – 435, przyp. 6;

¹²⁷ J. Wolff, *Kniazowie litewsko – ruscy...*, s. 85.

¹²⁸ *Lietuvos Metrika. Knyga nr. 5...*, nr 17.1, s. 70.

Zdaniem Z. Wojtkowiaka, M. Gliński jako namiestnik uciański pierwszy raz wspomniany został 15 marca 1499 r.¹²⁹ Tego dnia *намятникъ Утенскіи князь Михаилъ Лвовичъ Глинскій* przebywał w Wilnie. Wraz z kniazem Bohdanem Zasławskim obecny był przy potwierdzeniu przez Aleksandra Jagiellończyka wieczystego prawa własności nad folwarkiem Ontokolnią (Antokol) i pobliskimi ziemiami oraz zwolnieniu z podatku działka od tego majątku dla pisarza wielkksiążęcego Fedki Januszkowicza¹³⁰.

W 1499 r. Gliński prawdopodobnie rzadko jeszcze przebywał w otoczeniu wielkiego księcia z tytułem namiestniczym¹³¹, chociaż jak stwierdził Wojciech Fałkowski, już „samo obcowanie z władcą było istotnym wyróżnikiem społecznym”.¹³² Tymczasem kolejną wzmiankę o dzierżawcy uciańskim dostrzegłem dopiero w lutym 1500 r. Wszakże Wasyl Gliński obecny był przy Aleksandrze Jagiellończyku 2 stycznia tego roku w lesie Kołodziezna, gdzie wielki książę nadał prawo propinacji i zbudowania nowej karczmy oraz zwalniał od jurysdykcji starosty ejszyskiego plebana kościoła swego patronatu w Ejszyszkach, jednak nie dowodzi to jeszcze obecności tam Michała¹³³. Dopiero 27 lutego 1500 r. Gliński pojawia się przy Aleksandrze Jagiellończyku w Grodnie. Wraz z namiestnikiem kowieńskim i marszałkiem hospodarskim W. Kłoczka oraz koniuszym wileńskim Andrzejem Drożdżą obecny był przy nadaniu Erazmowi Ciołkowi, sekretarzowi władcy oraz kanonikowi i proboszczowi wileńskiemu za jego wierną służbę placu w Wilnie, gdzie niegdyś stały stajnie wielkksiążęce oraz kuźnię między mostem a ogrodem miejskim¹³⁴.

Niemal dokładnie 3 miesiące później, 28 maja 1500 r. ponownie M. Gliński przebywał w otoczeniu władcy, tym razem w Wilnie. Wraz z krajczym Januszem Aleksandrowiczem oraz wspomnianym Erazmem Ciołkiem był wówczas obecny przy potwierdzeniu przez Aleksandra Jagiellończyka tytułu własności nad wsią Gorieplie w powiecie połockim i dworem na zamku w Połocku dla bojara Waszki (Iwaszki) Isakowicza, diaka pisarza wielkksiążęcego Iwana Sapiehy¹³⁵.

¹²⁹ Z. Wojtkowiak, *Urzednicy zarządu lokalnego na Litwie...* [w:] „Studia Źródłoznawcze”, t. XXIV, s. 152. Jak wskazałem na wstępie w rzeczywistości książ Michał wystąpił jako namiestnik uciański już 27 lutego 1499 r.

¹³⁰ АЖМ, т. II, nr 442, s. 8; por. K. Pietkiewicz, *Wielkie Księstwo Litewskie...*, s. 21).

¹³¹ W listopadzie 1499 oraz być może w końcu tego roku Gliński dwukrotnie wspomniany został w rachunkach nadwornych Aleksandra Jagiellończyka jedynie z tytułem kniaziowskim (AGAD ASK RK, sygn. 25, k. 13; *Lietuvos didžiojo kunigaikščio Aleksandro Jogailaičio dvaro sąskaitų knygos...*, s. 130, 136). Ważne jednak, aby zaznaczyć, iż nawet później, już po wyniesieniu kniazia Glińskiego na marszałkostwo nadworne, wciąż zdarzały się jeszcze sytuacje, gdy ten występował bez tytułu namiestnika lub dzierżawcy uciańskiego, chociaż zawsze jako marszałek nadworny (por. m.in. *Lietuvos Metrika. Knyga nr 25...*, nr 117 – 118, s. 175 – 177).

¹³² W. Fałkowski, dz. cyt., s. 9. Zauważył on, że w sąsiedniej Koronie w latach 1479 – 1492 urzędników zarządu lokalnego właściwie w ogóle nie spotykamy w otoczeniu władcy, zaś wcześniej tylko wówczas, gdy posiadali oni więcej urzędów aniżeli tylko ten jeden lokalny (tenże, dz. cyt., s. 33 – 35).

¹³³ KDKW, t. I, nr 597, s. 712 – 713.

¹³⁴ Tamże, nr 467, s. 549.

¹³⁵ АЖМ, т. II, nr 531, s. 53 – 54. W diariuszu Erazma Ciołka pod 1500 r. brak jest niestety zapisu tak z lutego, jak i z maja (L. Birkenmajer, *Miscellanea. Zapiski historyczne wśród starych almanachów Biblioteki Jagiellońskiej* [w:] „Kwartalnik Historyczny”, t. XVI, 1902 r., s. 448).

Wydarzenia powyższe przypadają na niezwykle trudny dla Litwy okres, który zaważył na przyszłej karierze Michała Glińskiego. 3 maja 1500 r. działania wojenne przeciw Litwie podjął wielki książę moskiewski Iwan III. Wybuch nowej wojny z Moskwą wynikał głównie z nieuregulowanych sporów granicznych. Jednak bezpośrednim powodem wybuchu konfliktu były rzekome próby nawrócenia siłą na katolicyzm żony Aleksandra Jagiellończyka Heleny, córki Iwana III. Wydarzeniu temu towarzyszyła migracja licznych bojarów i kniaziów litewskich z pogranicza moskiewskiego na stronę Iwana. Wśród nich wymienić należy największych litewskich kniaziów kresowych – Semena i Fedora Bielskich, Semena Możajskiego, Wasyla Siemiaczyca, kniaziów Massalskich i Chotietowskich oraz bojarów z Mceńska i Sierpiejska¹³⁶.

Przejście wspomnianych kniaziów i bojarów na stronę moskiewską oznaczało utratę ziem, które znajdowały się w ich dyspozycji – Rylska, Karaczewa, Chotemla, Staroduba, Czernihowa, Siewierska i Homla¹³⁷. Ułatwiło to marsz wojskom moskiewskim dowodzonym przez Jakowa Zacharycza, które szybko wkroczyły na litewskie Zadnieprze. Do końca 1500 r. Zacharycz zdobył całą Siewierszczyznę i Czernihowszczyznę, wraz z Putywłem¹³⁸, gdzie namiestnikiem był Bohdan Gliški¹³⁹. Ziemie te stanowiły duży i zwarty obszar z licznymi ważnymi traktami handlowymi, których opanowanie pozwalało objąć kontrolą tą część Europy Wschodniej¹⁴⁰. Dlatego już w 1499 r. Iwan III proponował kniaziom czernihowsko – siewierskim przejście na jego stronę¹⁴¹. Niektórzy spośród nich faktycznie wyemigrowali z Litwy, wydaje się jednak, że B. Gliški pozostał wierny Aleksandrowi Jagiellończykowi¹⁴². Wyrazem jego antymoskiewskiej postawy w przeszłości był chociażby zakończony powodzeniem najazd łupieżczy jaki przeprowadził na Wielkie Księstwo Riazańskie w 1497 r.¹⁴³ Ponadto w 1498 r. nie przepuścił jadącego na Krym posła moskiewskiego¹⁴⁴. Aleksander Jagiellończyk musiał darzyć go dużym zaufaniem, skoro przed wybuchem wojny z Moskwą nadał mu Putywl w dziedziczne posiadanie¹⁴⁵. W 1500 r. książę Bohdan nie zdołał jednak oprzeć się potędze moskiewskiej. Po zdobyciu Rylska Zacharycz oraz inni dowódcy moskiewscy: kniaziowie Wasyl Siemiaczyc, Wasyl Możajski i syn chana kazańskiego Mehmet – Czelej udali się pod Putywl, który zdobyli 6 sierpnia biorąc do niewoli Bohdana z żoną i dziećmi oraz znaczną liczbą szlachty putywlskiej¹⁴⁶. Gliški został odesłany do Moskwy,

¹³⁶ M. Strykowski, dz. cyt., s. 558; K. Pietkiewicz, *Wielkie Księstwo Litewskie...*, s. 64; F. Papee, dz. cyt., s. 37; G. Błaszczuk, dz. cyt., s. 28.

¹³⁷ K. Pietkiewicz, *Wielkie Księstwo Litewskie...*, s. 64.

¹³⁸ G. Błaszczuk, dz. cyt., s. 28.

¹³⁹ W. Pociecha, *Gliški Bohdan...* [w:] PSB, t. VIII, s. 60.

¹⁴⁰ G. Błaszczuk, dz. cyt., s. 28.

¹⁴¹ S. M. Kuczyński, dz. cyt., s. 307.

¹⁴² Tamże.

¹⁴³ Tamże, s. 302.

¹⁴⁴ W. Pociecha, *Gliški Bohdan...*, [w:] PSB, t. VIII, s. 60.

¹⁴⁵ Tamże.

¹⁴⁶ S. M. Kuczyński, dz. cyt., s. 312; M. Strykowski, dz. cyt., s. 561.

gdzie zdaniem L. Finkla, miał rychło wstąpić na służbę Iwana III¹⁴⁷, choć W. Pocięcha uważał, że nastąpiło to dopiero w 1509 r.¹⁴⁸ Zmarł w 1512 r. nie powróciwszy już na Litwę. Dopiero jego jedyny syn Włodzimierz zdołał zbiec z Moskwy ok. 1532 r.¹⁴⁹

Poza kniazem Bohdanem nie posiadamy żadnych pewnych informacji co do udziału Glińskich w wojnie litewsko - moskiewskiej z lat 1500 – 1503. Tyczy się to również Michała Glińskiego. W przeciwieństwie do Putywła dzierzona przez niego Uciana leżała daleko od areny wojennej. Jednak ziemie Litwy zachodniej zagrożone były ze strony chana krymskiego Mendli - Gereja, który według Strykowskiego został przez Iwana III namówiony do przeprowadzenia kilku wypraw łupieżczych na tereny litewskie i polskie w latach 1500 - 1501. Wyprawy te docierały na Litwie do Brześcia, zaś w Koronie do Opatowa¹⁵⁰. Wobec tego brat wielkiego księcia litewskiego, król polski Jan Olbracht oraz sam Aleksander Jagiellończyk zdecydowali się podjąć rozmowy z największym wrogiem Gerejów, chanem ordy zawołżańskiej Szach - Achmatem. Chan zawołżański wysłał w 1500 r. kilku swoich posłów na Litwę, dla prowadzenia rozmów z Aleksandrem Jagiellończykiem¹⁵¹.

Właśnie wówczas postać Michała Glińskiego pojawia się w kontaktach dyplomatycznych litewsko – tatarskich, dzięki wpisanemu do Metryki Litewskiej tekstowi listu chana Szach - Achmata do Aleksandra Jagiellończyka. Wpis, który jest bardzo krótki, nie posiada formuły datacyjnej. Pomimo tego wydawca Metryki, Egidijus Banionis datował list chana właśnie na 1500 r.¹⁵² Za takim właśnie datowaniem przemawia sam tekst wpisu. Szach – Achmat informował Aleksandra Jagiellończyka, że wobec zainteresowania wielkiego księcia wspólną walką, chan wysłał już na Litwę dwóch swych poddanych, aby prowadzili w jego imieniu rozmowy ze stroną litewską. Jeden z nich udał się do wojewody wileńskiego Mikołaja Radziwiłła starszego, drugi zaś, nazywany Czerkasem, do „kniazia Lwowicza, do kniazia Michała”¹⁵³. To ostatnie stwierdzenie sugeruje, że chodzi tu o kniazia Michała (Lwowicza) Glińskiego. Jeśli chan zawołżański wysłał swego sługę właśnie do niego, musiał on już wówczas posiadać silną pozycję u boku władcy litewskiego. Być może wpływ na to miała przypuszczalna znajomość języka i kultury tatarskiej u Michała, co wynikało z jego tatarskich korzeni. Był przecież w siódmym pokoleniu potomkiem słynnego chana Wielkiej Ordy Mamaja, zwyciężonego w 1380 r. na Kulikowym Polu¹⁵⁴. Pamięć o tym wciąż musiała utrzymywać się, skoro chan zawołżański Szach – Achmat pisząc do braci Glińskich list w 1501 lub 1502 r., prosił w nim o wstawiennictwo u Aleksandra Jagiellończyka, powołując się na ich wspólne pochodzenie właśnie od

¹⁴⁷ L. Finkel, dz. cyt., s. 88.

¹⁴⁸ W. Pocięcha, *Gliński Bohdan...*, [w:] PSB, t. VIII, s. 60.

¹⁴⁹ Tamże.

¹⁵⁰ M. Strykowski, dz. cyt., s. 558.

¹⁵¹ Tamże, s. 563; M. Kromer, *O pochodzeniu i o dziejach Polaków oraz Mowa na pogrzebie Zygmunta I*, Olsztyn 1982, przekł. i opr. J. Starnawski, s. 70; F. Papee, dz. cyt., s. 42.

¹⁵² *Lietuvos Metrika. Knyga nr. 5...*, nr 95.5, s. 158.

¹⁵³ Tamże.

¹⁵⁴ J. Wolff, *Kniazowie litewsko – ruscy...*, s. 77 – 78, 86 i 89.

Mamaja¹⁵⁵. Rodzina Glińskich była zresztą znana chanom tatarskim z licznych misji dyplomatycznych, podejmowanych przez nich na życzenie władców litewskich. Droge do osobistych kontaktów Michała z chanem zawołańskim utorowali więc jego przodkowie, w drugiej połowie XV w. żywo zaangażowani w kontakty Jagiellonów z władcami tatarskimi. Jeden ze stryjów Michała, Iwan Gliński, był w 1474 r. i w latach 1479 – 1481 posłem do chana Mendli - Gereja, a powracając do Wilna wiozł Kazimierzowi Jagiellończykowi listy od władcy krymskiego. Nazywany przez Aleksandra Jagiellończyka „człowiekiem dobrym i znamienitym”, powtórzył swoje poselstwo na Krym w 1492 r.¹⁵⁶ Inny ze stryjów Michała, Wasyl posłował do chana Szach – Achmata w 1495 lub 1496 r. Podczas podróży do Saraju został jednak uwięziony na Krymie i prawdopodobnie nigdy z niewoli nie powrócił mimo, iż wielki książę upominał się o niego w listach do Mendli - Gereja¹⁵⁷.

Aleksander Jagiellończyk podjął oczywiście działania zaczepne wobec wojsk moskiewskich. W tym celu wyprawiona została kilkutysięczna armia litewska pod wodzą *hetmana najwyższego* Konstantego Ostrońskiego, która we wtorek 14 lipca 1500 r. poniosła klęskę w bitwie nad rzeką Wiedroszą, ok. 70 km na wschód od Smoleńska. Klęska była tym dotkliwsza, że do moskiewskiej niewoli dostało się wielu panów litewskich¹⁵⁸.

Nie sposób jednoznacznie rozstrzygnąć czy w bitwie uczestniczył Michał Gliński. Odległa lokalizacja Uciany względem teatru wojny, sama w sobie nie musi jeszcze dowodzić braku jego zaangażowania w konflikt. W kampanii brały bowiem udział chorągwie nawet z dalekiego Podlasia i Żmudzi, jednak zbyt późno wyruszyły, aby dołączyć do sił Ostrońskiego¹⁵⁹. Gdyby Uciana była bezpośrednio zagrożona przez wojska moskiewskie, bardziej prawdopodobny byłby udział kniazia Michała w walkach. Tak było w przypadku późniejszego hetmana Stanisława Kiszki, który uczestniczył w bitwie nad Wiedroszą¹⁶⁰ będąc nie tylko marszałkiem hospodarskim¹⁶¹, ale także namiestnikiem wielkoksiążęcym w Smoleńsku, bezpośrednio zagrożonym przez wojska moskiewskie¹⁶². Oczywiście w bitwie uczestniczyli także ci panowie litewscy, którzy jak Mikołaj Hlebowicz nie posiadali wówczas żadnych

¹⁵⁵ K. Pułaski, *Stosunki z Mendli – Girejem, chanem Tatarów perekopskich. Akta i listy*, Kraków 1881, nr 57 (s. 264); L. Finkel, dz. cyt., s. 97; *Lietuvos Metrika. Knyga nr. 5...*, nr 106.9; s. 180.

¹⁵⁶ K. Pułaski, dz. cyt., nr 5 (s. 202), nr 7 (s. 203 – 204), nr 8 (s. 204 – 205), nr 9 (s. 205), nr 10 (s. 206), nr 12 (s. 207), nr 16 (s. 209 – 210) i nr 23 (s. 221 – 223); E. Banionis, dz. cyt., s. 97 – 99.

¹⁵⁷ K. Pułaski, dz. cyt., nr 27 (s. 225 – 226), nr 31 (s. 229 – 231) i nr 34 (s. 232 – 233); E. Banionis, dz. cyt., s. 91.

¹⁵⁸ F. Papee, dz. cyt., s. 38 – 39; G. Błaszczyk, dz. cyt., s. 29.

¹⁵⁹ S. Herbst, *Bitwa nad Wiedroszą 1500 r.*, [w:] *Potrzeba historii czyli o polskim stylu życia*, t. 2, cz. 3, Warszawa 1978, s. 207. Odmienne zdania jest Krzysztof Kwiatkowski, który opierając się na przekazie Strykowskiego stwierdził udział w bitwie, a następnie blokowanie oddziałów moskiewskich na trakcie smoleńskim przez hufiec pospolitego ruszenia ziemi drohickej kniazia Giedrojcia (K. Kwiatkowski, *Bitwa nad Wiedroszą i jej znaczenie dla kampanii moskiewsko – litewskiej 1500 r.*, [w:] „Czasy Nowożytne”, t. XIII (2002), s. 73).

¹⁶⁰ Z. Spieralski, *Kiszka Stanisław Piotrowicz h. Dąbrowa (zm. 1513 lub 1514)*, [w:] PSB, t. XII, Wrocław – Warszawa – Kraków 1966 – 1967, s. 516; F. Papee, dz. cyt., s. 39.

¹⁶¹ *Urzędnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Spisy*, t. IV, *Ziemia smoleńska i województwo smoleńskie XIV – XVIII wieku*, Warszawa 2003, s. 365.

urzędów, ten jednak walczył w szeregach tzw. hufca przedniego K. Ostrońskiego¹⁶³, nie posiadamy zaś przesłanek świadczących o służbie M. Glińskiego w tym hufcu. Źródła nie wspominają również o istnieniu uciańskiej służby ziemskiej, którą mógłby dowodzić Gliński, tak jak wspomniany S. Kiszka dowodził nad Wiedroszą smoleńską służbą ziemską¹⁶⁴. Dopiero z 1528 r. znamy przykład zaledwie jednego bojara uciańskiego zobowiązanego do służby konnej w ramach obrony ziemskiej¹⁶⁵, przy czym Z. Wojtkowiak spostrzegł, iż w popisach wojsk z lat 1528 – 1567 w ogóle nie występowali „bojarzy uciańscy”.¹⁶⁶ Sytuację tę tłumaczy niemal całkowitym brakiem rodzimego elementu szlacheckiego, co zauważalne było na obszarze parafii uciańskiej jeszcze nawet w XVIII w.¹⁶⁷ Z kolei Krzysztof Kwiatkowski uważa, że pozostający podczas kampanii wiedroskiej w Mińsku i Borysowie nad Berezyną Aleksander Jagiellończyk koordynował zbieranie pospolitego ruszenia na dalszy ciąg wojny, także z okolic Wilna i Wilkomierza. Borysów miał być właśnie stacją zbiorczą dla tych oddziałów, których nie udało się zresztą zebrać zbyt wiele.¹⁶⁸ Latopisy ruskie nie wspominają udziału M. Glińskiego w bitwie wiedroskiej, chociaż podają nazwiska jedynie tych panów litewskich, którzy dostali się do moskiewskiej niewoli¹⁶⁹. Inaczej Strykowski, który obok schwytanych panów przytoczył także nazwiska czterech dowódców litewskich, którzy zdołali zbiec z pola bitwy, jednak nie było wśród nich kniazia Glińskiego¹⁷⁰.

Przygotowując się do kampanii wojennej Aleksander Jagiellończyk wyruszył na wschód opuściwszy Wilno najpewniej 9 czerwca 1500 r.¹⁷¹ Gliński mógł nie być co prawda obecny przy wielkim księciu 2 i 3 czerwca¹⁷², ale z całą pewnością przebywał w Wilnie jeszcze 8 czerwca¹⁷³. Nie przesądza to naturalnie tego, czy pozostał on w litewskiej stolicy, czy wyruszył z władcą. Strykowski wspominał „licznych książąt, panów, bojarów i dworzan książęcych”, którzy wyruszyli tego dnia z Wil-

¹⁶² Tamże, nr 44, s. 51. Pomimo zwycięstwa wiedroskiego wojska moskiewskie nie zdecydowały się podjąć oblężenia Smoleńska (J. Caro, *Dzieje Polski*, t. VI, Warszawa 1900, s. 327; Z. Spieralski, *Kiszka Stanisław...*, [w:] PSB, t. XII, s. 516; F. Papee, dz. cyt., s. 39; G. Błaszczuk, dz. cyt., s. 29).

¹⁶³ G. Mataczyńska, *Hlebowicz (Chlebowicz vel Glebowicz) Mikołaj h. Leliwa (zm. 1514)*, [w:] PSB, t. IX, Wrocław – Warszawa – Kraków 1960 – 1961, s. 544.

¹⁶⁴ Z. Spieralski, *Kiszka Stanisław...*, [w:] PSB, t. XII, s. 516.

¹⁶⁵ *Lietuvos Metrika. Knyga nr 523...*, s. 30.

¹⁶⁶ Z. Wojtkowiak, *Lituania Transwilniensis...*, s. 78.

¹⁶⁷ Tamże, s. 78, przyp. 209.

¹⁶⁸ K. Kwiatkowski, *Bitwa nad Wiedroszą...*, [w:] „Czasy Nowożytnie”, t. XIII, s. 52, 75.

¹⁶⁹ *Владимирский летописец*, [w:] *Полное Собрание Русских Летописей* (dalej: ПСРЛ), т. XXX, Moskwa 1965, s. 139; *Летопись Рачинского*, [w:] (ПСРЛ), т. XXXV, Moskwa 1980, s. 166; *Еврейновская летопись*, [w:] ПСРЛ, т. XXXV, s. 234; *Архангелогородский летописец*, [w:] ПСРЛ, т. XXXVII, Leningrad 1982, s. 99.

¹⁷⁰ M. Strykowski, *Kronika polska, litewska, żmudzka i wszytskiej Rusi*, wyd. G. Osterberger, Królewiec 1582, s. 310.

¹⁷¹ M. Neuman, K. Pietkiewicz, *Lietuvos didžiojo kunigaikščio ir Lenkijos karalius Aleksandro Jogailaičio itinerariumas (1492 m. birzelis – 1506 m. rugpjūtis)*, [w:] „Lietuvos istorijos metraštis”, 1995 m. (Wilno 1996), s. 186.

¹⁷² KDKW, t. I, nr 468, s. 549 – 550 oraz nr 469, s. 550 – 553.

¹⁷³ AGAD ASK RK 23, k. 51v; por. *Lietuvos didžiojo kunigaikščio Aleksandro Jogailaičio dvaro sąskaitų knygos...*, s. 68.

na.¹⁷⁴ Próby zestawienia listy znaczniejszych litewskich uczestników kampanii podjął się niedawno K. Kwiatkowski, jednak nie przytoczył nazwiska któregośkolwiek z Glińskich.¹⁷⁵ Ciekawe, że kniazia Michała prawdopodobnie nie było przy Aleksandrze Jagiellończyku również 9 lipca w Borysowie, pięć dni przed starciem wiedroskim¹⁷⁶. Nie było wówczas przy nim także uczestników bitwy, gdyż tego dnia armia Ostrońskiego wyruszyła już ze Smoleńska nad Wiedroszę¹⁷⁷. I to nie świadczy w żadnej mierze o udziale Glińskiego w starciu, gdyż jego nieobecność tłumaczyć można ewentualnym pobytem kniazia chociażby w Ucianie. Gdyby jednak udało się dowiedzieć, że przebywał w Borysowie 9 lipca 1500 r. oznaczałoby to, że bez wątpienia nie mógł uczestniczyć w bitwie, ponieważ odległość pomiędzy tym miastem a miejsce bitwy wynosiła ok. 225 km, których przebycie wymagało ok. 10 dni pochodu¹⁷⁸.

Wobec powyższego nie można jednoznacznie stwierdzić udziału Michała Glińskiego w bitwie nad Wiedroszą, tak jak nie można z całą pewnością wykluczyć takiej możliwości. Należy więc przychylić się do zdania L. Finkla, który stwierdził, że nie wiadomo czy książę był uczestnikiem bitwy wiedroskiej, czy też nie¹⁷⁹. Nie jest także pewne czy w ogóle zobowiązany był jeszcze wówczas do służby wojskowej w chorągwi nadwornej.¹⁸⁰ Żołnierze nadworni byli w tej kampanii nieliczni i nie ma pewności czy uczestniczyli w samej bitwie¹⁸¹. Z kolei wiadomo, że w 1522 r. także ciwuni i namiestnicy wielkksiążęcy z województwa wileńskiego mieli oczekiwać wezwania władcy do stawienia się na wojnę moskiewską.¹⁸² Możliwe jednak również, iż Gliński w ogóle nie brał udziału w kampanii 1500 r. i przebywał w tym czasie np. w Ucianie lub Wilnie. Sprawa jest trudna do ostatecznego rozstrzygnięcia.

Znaczenie bitwy wiedroskiej było raczej symboliczne. Litwa nie utraciła zbyt wielkich sił, gdyż przyjmuje się, że Ostroński wyruszył nad Wiedroszę raczej z nielicznym wojskiem. Stronie moskiewskiej nie powiódł się zamiar zdobycia Smoleńska, do miasta bowiem szybko powrócił namiestnik Stanisław Kiszka z niedobitkami wojsk z nad Wiedroszy. Wobec powyższego siły moskiewskie rychło wycofały się na wcześniej opanowane pozycje, co w istocie zakończyło poważne działania wojenne w 1500 r.¹⁸³ W drugiej połowie września tego roku Aleksander Jagiellończyk po pobycie w Połocku, wyjechał do Brasławia, gdzie przybyła także małżonka

¹⁷⁴ Za K. Kwiatkowski, *Bitwa nad Wiedroszą...*, [w:] „Czasy Nowożytnie”, t. XIII, s. 50.

¹⁷⁵ Tamże, s. 50, 72 – 73.

¹⁷⁶ KDKW, nr 471, s. 555 – 556 (brak Michała Glińskiego w formule testacyjnej); zob. także *Lietuvos didžiojo kunigaikščio Aleksandro Jogailaičio dvaro sąskaitų knygos...*, s. 224 – 228.

¹⁷⁷ Z. Spierański, *Kiszka Stanisław...*, [w:] PSB, t. XII, s. 516; K. Kwiatkowski, *Bitwa nad Wiedroszą...*, [w:] „Czasy Nowożytnie”, t. XIII, s. 53, 55.

¹⁷⁸ F. Papee, dz. cyt., s. 39.

¹⁷⁹ L. Finkel, dz. cyt., s. 91.

¹⁸⁰ Jak wiadomo poprzednio był rotmistrzem w wojsku litewskim (por. przyp. 18 i 19).

¹⁸¹ S. Herbst, *Bitwa nad Wiedroszą...*, [w:] *Potrzeba historii...*, t. 2, cz.3, s. 208, przyp. 18; K. Kwiatkowski, *Bitwa nad Wiedroszą...*, [w:] „Czasy Nowożytnie”, t. XIII, s. 51.

¹⁸² AGAD, Metryka Litewska (Transkrypcja), ks. 195, podwójna paginacja – 339 i 625.

¹⁸³ Tamże, s. 212; G. Błaszczyk, dz. cyt., s. 29 – 30.

władcy Helena¹⁸⁴. W tym mieście 20 października M. Gliński ponownie pojawił się w źródłach pisanych jako namiestnik uciański. Wraz z ochmistrem wielkiej księżnej W. Kłoczka i namiestnikiem brasławskim Stanisławem Zabrzezińskim obecny był przy wydaniu przez Aleksandra Jagiellończyka przywileju dla plebana brasławskiego Wiesława¹⁸⁵. Przywilejem tym władca zatwierdzał uposażenie miejscowego kościoła p.w. Matki Boskiej, z powodu zniszczenia dokumentu fundacyjnego wielkiego księcia Witolda, który spłonął niedługo wcześniej wraz z całym brasławskim kościołem¹⁸⁶. Ostatecznie w końcu października tego roku wielki książę powrócił do Wilna, gdzie musiał powziąć kilka ważnych decyzji, zarówno w sprawach krajowych, jak i zagranicznych¹⁸⁷. Decyzje w sprawach krajowych były w dużej mierze efektem porażki wiedroskiej, która choć dotkliwa, paradoksalnie przyspieszyła przebieg kariery politycznej Michała Glińskiego. Nad Wiedroszą do moskiewskiej niewoli dostało się bowiem wielu panów litewskich, wśród nich *hetman najwyższy* Konstanty Ostrogski, marszałek nadworny oraz namiestnik merecki i onikszteński Hrehory Ostykowicz, a także marszałek hospodarski oraz namiestnik słonimski i nowogródzki Litawor Chreptowicz¹⁸⁸. Opuszczone przez nich urzędy wymagały ponownego nadania. W ten sposób Michał Gliński dostał się do grona najwyższych dostojników litewskich¹⁸⁹.

H. Lulewicz pierwszy raz zarejestrował kniazia Michała z tytułem marszałka nadwornego 19 grudnia 1500 r.¹⁹⁰ Odtąd niemal zawsze występował zarówno jako marszałek nadworny, jak i namiestnik uciański, dodatkowo tytułując się niekiedy jeszcze innymi swoimi godnościami, m.in. namiestnika mereckiego czy bielskiego¹⁹¹. Z wszystkich dzierżonych urzędów najdłużej utrzymał jednak namiestnictwo w Ucianie. Namiestnictwo oniksztańskie utracił prawdopodobnie jeszcze w 1501¹⁹², mereckie w 1505 a bielskie w 1506 r.¹⁹³ Najpóźniej w listopadzie 1506 r. książę Gliński

¹⁸⁴ F. Papee, dz. cyt., s. 40.

¹⁸⁵ KDKW, t. I, nr 476, s. 561.

¹⁸⁶ Tamże, nr 476, s. 559 - 561.

¹⁸⁷ F. Papee, dz. cyt., s. 40.

¹⁸⁸ M. Strykowski, *O początkach, wywodach, zdolnościach...*, s. 560; *Владимирский летописец* [w:] ПСРЛ, т. XXX, Moskwa 1965, s. 139; *Летопись Рачинского* [w:] ПСРЛ, т. XXXV, Moskwa 1980, s. 166; *Еврейновская летопись* [w:] ПСРЛ, т. XXXV, s. 234; *Архангелогородский летописец* [w:] ПСРЛ, т. XXXVII, Leningrad 1982, s. 99; K. Pietkiewicz, *Wielkie Księstwo Litewskie...*, s. 97, 100; F. Papee, dz. cyt., s. 39.

¹⁸⁹ Jeszcze w 1507 r. Zygmunt Stary pisał do Mendli – Gereja, że „nie zatwierdził” Glińskiego na urządzie marszałka, gdyż ten przynależy do wciąż pozostającego w niewoli moskiewskiej Ostykowicza (K. Pułaski, dz. cyt., s. 305). Może to potwierdzać, iż wyniesienie na marszałka nadwornego książę Michał zawdzięczał niewoli swego poprzednika. Por. m.in. M. Грушевский, *Історія України – Русь*, т. IV, Львів 1903, s. 239.

¹⁹⁰ *Urzednicy centralni i dygnitarze...*, nr 434, s. 76.

¹⁹¹ Patrz m.in. *Lietuvos Metrika. Knyga nr 25...*, nr 83, s. 145 (jako marszałek nadworny oraz namiestnik uciański i merecki w przywileju Aleksandra Jagiellończyka dla Aleksandra Juriewicza Holszańskiego z 1501 r.), nr 101, s. 162 (jako marszałek nadworny oraz namiestnik uciański i bielski w przywileju Aleksandra Jagiellończyka dla Aleksego Zunina z 1506 r.).

¹⁹² *Urzednicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Spisy*, t. I, nr 131, s. 74.

¹⁹³ Tamże, s. 655 (indeks osobowy).

usunięty został z urzędu marszałka nadwornego¹⁹⁴, a także odebrano mu zarząd mennicy wileńskiej i dobra rajgrodzko – goniądzkie¹⁹⁵, pozostawiając jednak jeszcze namiestnictwo uciańskie. Co prawda ostatni raz z tym tytułem Lulewicz zarejestrował go na przywileju Zygmunta Starego dla Żydów zamieszkujących Litwę z 5 stycznia 1507 r.¹⁹⁶, jednak urząd namiestnika w Ucieanie odebrano mu prawdopodobnie dopiero na początku 1508 r., po zabójstwie marszałka ziemskiego Jana Zabrzezińskiego i wzniesieniu na Litwie buntu przeciw władzy Zygmunta Starego¹⁹⁷.

Michał Gliński pozostawał namiestnikiem wielkiego księcia w Ucieanie niemal nieprzerwanie przez 9 lat, być może jedynie na krótko zdając urząd¹⁹⁸. Na jego następcę najpóźniej w kwietniu 1508 r. wyznaczono dotychczasowego podskarbiego dwornego i namiestnika w Mejszagole Iwana Andrejewicza Sołtana¹⁹⁹. W przyszłości namiestnictwo w Ucieanie dzierżyli przedstawiciele tak różnych rodów litewskich, jak Radziwiłłów, Ostykowiczów czy Gasztołdów, zaś na nominację na ten urząd wpływało głównie posiadanie prawa do tzw. sumy zastawnej z Ucieany²⁰⁰.

¹⁹⁴ *Urzednicy centralni i dygnitarze...*, nr 434, s. 76.

¹⁹⁵ J. Wolff, *Kniazowie litewsko – ruscy...*, s. 82; L. Finkel, dz. cyt., s. 180 – 181.

¹⁹⁶ *Zbiór praw litewskich...* s. 109; *Urzednicy Wielkiego Ksiestwa Litewskiego. Spisy*, t. I, nr 170, s. 81.

¹⁹⁷ Z. Wojtkowiak, *Urzednicy zarzadu lokalnego na Litwie...* [w:] „*Studia Źródłoznawcze*”, t. XXIV, s. 152; *Urzednicy Wielkiego Ksiestwa Litewskiego. Spisy*, t. I, nr 170, s. 81.

¹⁹⁸ W przywileju biskupa żmudzkiego Marcina dla kościoła w Betygole z 2 października 1504 r. wystąpił nieznany *Laurentio tenutario de Ucieany* (*Codex Mednicensis seu Samogitiae dioecesis*, wyd. P. Jatulis, t. I, Rzym 1984, nr 102, s. 159; *Urzednicy Wielkiego Ksiestwa Litewskiego. Spisy*, t. I, nr 170, s. 81). Wzmianka ta może jednak stanowić przesłankę do innego twierdzenia, że Ucieana miała wówczas krótkotrwale dwóch dzierżawców jednocześnie (por. przyp. 31 niniejszej pracy).

¹⁹⁹ Z. Wojtkowiak, *Urzednicy zarzadu lokalnego na Litwie...*, [w:] „*Studia Źródłoznawcze*”, t. XXIV, s. 152; *Urzednicy Wielkiego Ksiestwa Litewskiego. Spisy*, t. I, nr 171, s. 81.

²⁰⁰ Z. Wojtkowiak, *Urzednicy zarzadu lokalnego na Litwie...*, [w:] „*Studia Źródłoznawcze*”, t. XXIV, s. 152; *Urzednicy Wielkiego Ksiestwa Litewskiego. Spisy*, t. I, s. 81 – 82.

Резюме

Михаил Глинский – великокняжеский наместник в Уцяне. Малоизвестный эпизод из жизни князя в 1499-1500 годы

Статья представляет собой опыт не только синтеза, но также расширения прежде накопленных знаний на тему двухлетнего периода жизни князя Михаила Глинского в промежутке между поручением ему должности великокняжеского наместника в Уцяне, а вступлением на пост придворного литовского маршанства. Самым началом его политической карьеры, представленной как проявление типичного тогда пути выдвижения людей, происходящих из окружения великого князя, является юность князя, проведенная главным образом в западной Европе. Среди самых важных, узловых проблем, касающихся происшествий из жизни М. Глинского в 1499-1500 годы, автор статьи раскрывает следующие: Причины и время вступления на пост уцянского наместника, его prerogatives как чиновника местного управления, значение и эвентуальное место занятое в великокняжеском совете, формы участия в общественной жизни, между прочим в дипломатических литовско-крымских контактах, эвентуальное участие в московской компании 1500 г., одновременно в бою над Ведропшей, а также причины поручения ему придворного маршанства. Всего лишь во вспомогательном аспекте автор раскрыл проблемы геополитического расположения и значения самой Уцяны, а особенно места тамошнего господарского двора в административной структуре вильнюсского воеводства.

Рассматриваемая проблематика не стала до сих пор предметом самостоятельного исследования. Самый путь карьеры князя Глинского в указанные годы является, правда, типичным, если соотнесем его с другими карьерами тогдашних чиновников и вместе с тем он нетипичен, поскольку главный герой статьи не происходил из круга литовско-русских вельможей, но имел татарское происхождение.

Summary

Michał Gliński little know episode with life prince in 1499-1500.

Paper is attempt not only synthesis, but also widen condition of knowledge about two years life prince Michała Glińskiego, between entrust office governor in Uciana and assumption of the court marshal of Lithuania. Introducing of beginning him succeed, unveil as manifestation typical them path advancement people lives in environment great prince, is youth prince spend in western Europe one of most important crucial problems regarding life M. Glińskiego in 1499-1500, author paper develop following: cause and time assumption office of governor Uciana, him prerogatives as functionary local board, importance and eventuality him place in great prince council, take part place in public life, for example in diplomatic contact between Crimea and Lithuania, or participation in war with Moscow in 1500, and in the battle on Wiedrosza and cause entrust him office of governor. Only auxiliary au-

thor wrote about geopolitical position and importance Uciany, especially relevant court in structure administration region Vilnius

Described issue not become independently subject study. Alone path career prince Gliński in interesting time is typical, because Gliński not came with group magnates Lithuanian or Russia, but he was descend Tatar.

